

Význam rodiny v kontextu společenských změn

Hana Buršíková

Bakalářská práce
2016

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Institut mezioborových studií
akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Hana Buršíková**
Osobní číslo: **H138010**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Význam rodiny v kontextu společenských změn**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v SR UTB ve Zlíně 7/2014, včetně příloh, případně podle dalších materiálů. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovědního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na rodinu a její proměny z hlediska historie;
- na vliv rodinné výchovy na děti;
- na tradiční podobu rodiny;
- na alternativní formy soužití;
- na význam současné rodiny a její postavení ve společnosti.

Součástí práce bude sociologický (kvantitativní) výzkum zaměřený na postoje a názory respondentů, zda kladou důraz na tradiční model rodiny, nebo pro výchovu dětí preferují jiné formy vztahů.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

KRAUS, B. Sociální aspekty výchovy. Hradec Králové: Nakladatelství GAUDEAMUS při Vysoké škole pedagogické v Hradci Králové, 1998. ISBN 80-7041-841-9.

MALACH, J. Teorie metodiky výchovy. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2010. ISBN 978-80-86723-93-8.

MARÍKOVÁ, H. Proměny současné české rodiny. Praha: SLON, 2000. ISBN 80-901424-7-8.

MATĚJČEK, Z. Rodiče a děti. Praha: Avicenum, 1989.

MATOUŠEK, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: SLON, 1997. ISBN 80-858-50-24-9.

MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0522-7.

MOŽNÝ, I. Sociologie rodiny. Praha: SLON, 2002. ISBN 8086429-05-9.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Renata Oralová

Institut mezioborových studií

Datum zadání bakalářské práce:

4. prosince 2015

Termín odevzdání bakalářské práce:

29. dubna 2016

Ve Zlíně dne 4. prosince 2015

doc. Ing. Anětky Lengálová, Ph.D.
děkanka

doc. PhDr. Miloslav Jitřl, Ph.D.
ředitel ústavu

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámena s tím, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen přípouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považuji se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhajování práce.

Prohlašuji,

- že jsem na bakalářské práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně

24. 5. 2016

podpis diplomanta

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá pohledem na současnou českou rodinu. Pětadvacet let od pádu předchozího politického zřízení stále prodělává společnost proměny, které se dotýkají i rodiny. Vlivem sociálních, ekonomických a kulturních podmínek společnosti se rodina vyvíjí, mění, avšak její poslání trvá. Základem výchovy dětí byla, je a vždy bude v prvé řadě rodina. V současné době manželskou rodinu doplňuje řada nových forem rodinných soužití. Společenské postavení a vnímání rodiny se promítají do změn v rodinném chování, ve výchově dětí a v životním stylu.

Klíčová slova: rodina, děti, rodiče, výchova, vztahy, manželství, soužití, životní styl.

ABSTRACT

This thesis deals with the Czech family current status. The Czech society, even 25 years after the political change, has still been undergoing major changes which have their impact on family functions. The family concept is changing due to changes of social, economic and cultural conditions, but the family mission remains unchanged. The family is to be the primary source of children upbringing. The standard family concept of a married couple formed by a male, a female and children, ceased to be the only standard norm, and is accompanied by additional forms of family concepts. Family social status, as well as family social perception get reflected in family behavioral changes, different ways of children upbringing and general lifestyle change.

Keywords: family, children, parents, upbringing, relationships, marriage, living together, lifestyle.

Především děkuji paní Mgr. Renatě Oralové za cenné rady, metodickou pomoc a podnětné připomínky při vedení mé bakalářské práce.

Velké poděkování patří celé mé rodině za lásku, trpělivost a všestrannou podporu, kterou mi věnovala během mého studia a při zpracování této práce.

*Co zasadíme v raném dětství,
budeme sklízet po celý život...*

„Děti by měly dostat od svých rodičů dvě věci: kořeny a křídla.“

J. W. Goethe

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 RODINA	11
1.1 VYMEZENÍ POJMU RODINA	11
1.2 FUNKCE RODINY.....	15
1.3 VÝCHOVA DĚTÍ V RODINĚ	18
1.4 SPOLEČNÉ TRÁVENÍ ČASU, RITUÁLY	24
2 FORMY ŽITÍ A SOUŽITÍ	27
2.1 MANŽELSTVÍ.....	27
2.2 NEÚPLNÉ RODINY.....	29
2.3 NESEZDANÁ SOUŽITÍ	31
2.4 ŽIVOT BEZ DĚTÍ	32
3 SOUČASNÁ SPOLEČNOST	34
3.1 SOUČASNÁ ČESKÁ RODINA	34
3.2 POSTAVENÍ RODINY VE SPOLEČNOSTI.....	37
3.3 ŽIVOTNÍ STYL.....	39
3.4 RODINA A DEMOGRAFICKÁ DATA	40
II PRAKTICKÁ ČÁST	46
4 VOLBA FOREM SOUŽITÍ PRO VÝCHOVU DĚTÍ	47
4.1 CÍL VÝZKUMU, HYPOTÉZY	47
4.2 VÝZKUMNÁ METODA A VÝZKUMNÝ NÁSTROJ	47
4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR A VÝZKUMNÁ JEDNOTKA	48
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH INTERPRETACE	50
5.1 ANALÝZA DOTAZNÍKŮ.....	50
5.2 VYHODNOCENÍ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU.....	62
5.3 SHRnutí VÝZKUMU, DISKUSE.....	63
ZÁVĚR	65
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	67
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	71
SEZNAM OBRÁZKŮ	72
SEZNAM GRAFŮ	73
SEZNAM PŘÍLOH	74

ÚVOD

Téma bakalářské práce „Význam rodiny v kontextu společenských změn“ jsem si zvolila záměrně. Téma mi bylo blízké, jsem matkou již dospělých synů. Současně jsem chtěla, aby mělo spojitost se studovaným oborem – sociální pedagogikou. Ve své práci bych chtěla nastínit, kam se posunula česká rodina v souvislosti s událostmi po pádu železné opony a nastolením demokracie.

Změny posledních let výrazně přetvořily podobu současné české společnosti, které se dotkly mimo jiné i rodiny. Dnešní rodiny musí řešit nemálo citlivých témat, týkajících se především dětí, ale i jejich poslání v kontextu současného nastavení společnosti. Fungování rodiny ovlivňuje fungování společnosti. Každý z nás žije ve společenských vazbách, avšak nejhlubší vazby by nám měla poskytnout právě rodina. Ta by měla být garantem mezigeneračního předávání hodnot, zvyků, tradic a rituálů. Rodičovství je zatěžkávací zkouška a nároky, kladené na rodiče v dnešní uspěchané době, neustále rostou. Není snadné naplnit vazbu spokojení rodiče – spokojené děti.

Zpracovávané téma mé bakalářské práce má úzké sepětí se sociální pedagogikou, neboť rodina je základním výchovným činitelem jedince. Vzájemné vztahy mezi rodiči a dítětem jsou rozhodujícími faktory sociální zkušenosti. Sociální pedagogiku lze chápat jako nauku o vztazích prostředí a výchovy, jako vědu o výchově člověka pro život ve společnosti.

Pojetí instituce rodiny je téma velice široké, lze ho pojmout z různých úhlů. Soustředila jsem se na charakteristiku současné rodiny v souvislosti se změnami a vývojem naší společnosti v uplynulých pětadvaceti letech s akcentem na výchovu a rodičovství.

Jako výzkumný cíl jsem si vytkla zjistit, *zda lidé, vychovávající děti do 15 let věku, preferují pro jejich výchovu manželství, nebo volí alternativní formy soužití.* Zajímá mne, zda je manželství stále chtěným svazkem, nebo již přežitkem.

Každý z nás chápe rodinu v jiném významu. Rodina může mít několik podob a oproti minulosti prošla řadou změn. Manželská rodina jako tradiční forma soužití stojí v protikladu k mnoha nově vzniklým alternativám. Případné očekávání potomka již také nevyvolává potřebu, tak jako dříve, uzavírat sňatek. Z partnerských a rodičovských vztahů se v poslední době stalo velké společenské téma, o kterém diskutují nejenom odborníci, ale i široká laická veřejnost. Začíná se hovořit o krizi rodiny. Velké množství svazků s dětmi

se rozpadá. Děti narozené mimo manželství se staly běžnou součástí naší společnosti. Rozvíjejí se diskuse, co je a co už není rodina. Definice rodiny se liší podle přístupu jednotlivých vědních disciplín – sociologie, pedagogiky, práva, psychologie apod.

Teoretická část práce je rozdělena do tří kapitol. Nejprve se budu zabývat rodinou, funkcemi rodiny, výchovou dětí, trávením času a rituálům. Následující kapitola bude věnována formám žití a soužití – manželství, neúplným rodinám, nesezdaným soužitím a životu bez dětí. Poslední kapitola zahrnuje pohled na současnou českou rodinu a její postavení ve společnosti. Zmíním se o životním stylu. Závěr třetí kapitoly bude věnován demografickým datům.

Dnešní doba poskytuje obrovské množství literatury, týkající se rodiny, výchovy dětí a partnerských vztahů. Při studiu odborné literatury jsem vybírala tituly českých i zahraničních autorů.

Teoretickou částí bakalářské práce bych chtěla položit základy pro svůj výzkum.

Praktická část bude věnována kvantitativnímu výzkumu, vedenému metodou dotazníků.

Tato bakalářská práce je určena široké veřejnosti. Všem, kteří se o problémy současné české rodiny zajímají a není jim lhostejné její budoucí směřování a společenská hodnota.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Rodina je komplexní společenský fenomén, dotýká se svým způsobem každého z nás. Provází nás celý život, od narození až do smrti. Každá rodina je individuální, má svůj specifický ráz, styl výchovy, atmosféru. Každé rodinné prostředí má svůj vlastní řád a nastavena vlastní pravidla. Rodina je, respektive měla by být, garantem mezigeneračního předávání hodnot, zvyků, udržování rodinných tradic a rituálů. Mladí lidé mohou čerpat ze vzájemného vztahu svých rodičů inspiraci pro svůj vlastní život.

1.1 Vymezení pojmu rodina

Definovat a vymežit pojem rodina není právě snadné. Pojetí instituce rodiny je velice široké téma, dá se zkoumat z mnoha úhlů. Odborníci se přímým definicím vyhýbají, neboť se jedná o složitý sociální jev, který nelze vyjádřit jednotnou a obecnou definicí. O rodině již bylo napsáno mnoho tisíc pojednání. Složité otázky této problematiky zajímaly již starověké myslitele, Platóna a Aristotela. Rodina je předmětem zájmu mnoha vědních oborů – sociologie, pedagogiky, historie, práva, ekonomie, demografie, psychologie apod. Sociální pedagogika se na rodinu zaměřuje z hlediska vztahů prostředí a výchovy, způsobu života jedince v dané době a v dané společnosti.

Ve Velkém sociologickém slovníku je rodina charakterizována jako obecně původní a nejdůležitější společenská skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou. Jejímí hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, respektive socializace potomstva, ale i přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje.¹

Pojetí rodiny definuje Mlčák jako „*společensky schválenou formu stálého soužití skupiny osob, které jsou spojeny manželskými, pokrevními nebo adopčními znaky. Tyto osoby spolu zpravidla bydlí a realizují sociálně uznávanou dělbu úkolů a rolí, z nichž nejzávažnější se týkají výživy a výchovy dětí.*“²

¹ Velký sociologický slovník. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1996, s. 940. ISBN 80-7184-310-5.

² MLČÁK, Zdeněk. *Vybrané kapitoly z psychologie manželství a rodiny*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, 1996. Učební texty Ostravské univerzity, s. 58. ISBN 80-7042-452-4.

Základní rodinu tvoří muž, žena a jejich dítě nebo děti. Muž a žena odedávna patří k sobě. Sdílí dobré i zlé, jsou si vzájemně oporou. Společně vychovávají děti.

Dokonce i nyní, na prahu nového tisíciletí, zůstává rodina nepostradatelnou a těžko nahraditelnou institucí jak pro dospělého člověka, tak pro dítě. Každá rodina je jedinečná. Bez zdravé a funkční rodiny nemůže dlouhodobě fungovat ani společnost.³

Matoušek rodinu vnímá takto: „*Rodina odedávna a především existuje proto, aby lidé mohli náležitě pečovat o své děti. Kromě toho, že je rodina biologicky významná pro udržení lidstva, je také základní jednotkou každé lidské společnosti.*“⁴

Osobně se přikláním ke Krausově determinaci současné rodiny. Považuje ji „*za institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, mezi nimiž existují rodičovské, příbuzenské nebo manželské vazby. Základem rodiny ve všech dosud známých společnostech je diadický pár – muž a žena, tj. nějaká forma manželství nebo partnerství. Rodina je tedy postavena na partnerství osob opačného pohlaví, které má trvalejší ráz, a na příbuzenství. Výchozím znakem každé rodiny je existence nejméně jednoho dítěte bez zřetele na jeho věk.*“⁵

„*Rodina se definuje hlavně emoční podporou, kterou svým členům zaručuje.*“⁶

Rodinu tvořenou rodiči (rodičem) a dětmi označujeme jako **nukleární** (jadernou). Rodinu rozšířenou o blízké příbuzné, nazýváme rodinou **rozšířenou** (velkou). Rodina, v níž jedinec vyrůstá jako dítě, je rodina **orientační**. Rodinný svazek, který později dítě samo zakládá, nazýváme **prokreační**.⁷

Goody soudí, že rodina nikdy nemůže zaniknout, neboť určitý druh sexuálního styku a péče o potomstvo je pro většinu lidstva nezbytný. Přestože bezdětných rodin nejenom

³ KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, s. 79. ISBN 978-80-7367-383-3.

⁴ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s. 9. ISBN 80-86429-19-9.

⁵ KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, s. 78. ISBN 80-7315-004-2.

⁶ SINGLY, François de. *Sociologie současné rodiny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, s. 20. ISBN 80-7178-249-1.

⁷ KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, s. 80. ISBN 978-80-7367-383-3.

v Evropě v dnešní době přibývá, stále ještě tvoří menšinu.⁸ Ve společnosti je také více osamělých rodičů než dříve, avšak tento trend nemůžeme považovat za signál zániku rodiny. Navzdory různým alternativním uspořádáním stále platí, že většina evropských dětí až do dospělosti vyrůstá v péči rodičů.⁹

Všechno má svůj počátek v rodině. Existuje úzká spojitost mezi životem v rodině a tím, jací lidé z ní vyrostou. Společnost se skládá z jednotlivců a je důležité, aby z těch, které vychováváme, byli co nejsilnější jedinci s co nejvíce kongruentním chováním.¹⁰

„Minulost evropské rodiny má vliv na její současnost, jak v tom, co přetrvává, tak v tom, co se změnilo.“¹¹

Rodina patří k nejdůležitějšímu prostředí, které jedince obklopuje. **Socializace** je chápána jako celoživotní proces, během něhož si jedinec osvojuje specifické formy lidského chování a jednání, jazyk, poznatky, hodnoty, kulturu a začleňuje se tak do společnosti. Může být chápána i jako sociální interakce, odehrává se především v rodině.¹² Rodina je základní buňkou lidského společenství, je pokladnicí vzájemných osobních vztahů – rodičů mezi sebou, rodičů k dětem, dětí k rodičům a prarodičům, sourozenců mezi sebou.

„Založením rodiny vznikají pokrevní vazby. Ty – jako vazby biologické – jsou nezpochybnitelné. Pokrevní svazky spojující členy na rodičovské a sourozenecké úrovni jsou trvalé, nelze je zrušit. Právě biologické vazby způsobují, že v jistém slova smyslu se původní rodina nemůže nikdy rozpadnout, a to ani přesto, že citové vazby se v ní mohou výrazně zhoršit, nebo dokonce zaniknout. Stálost rodiny je dána biologicky, její nestálost je způsobena změnami v citovém rozpoložení.“¹³

---

⁸ GOODY, Jack. *Proměny rodiny v evropské historii: historicko-antropologická esej*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. Utváření Evropy, s. 11. ISBN 80-7106-396-7.

⁹ Tamtéž, s. 192

¹⁰ SATIR, Virginia. *Kniha o rodině*. 1. vyd. Praha: Institut Virginie Satirové, 1994, s. 7–8. ISBN 80-901325-0-2

¹¹ GOODY, Jack. *Proměny rodiny v evropské historii: historicko-antropologická esej*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. Utváření Evropy, s. 11. ISBN 80-7106-396-7.

¹² KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, s. 54. ISBN 80-7315-004-2.

¹³ SAUZÈDE, Jean-Paul a Anne SAUZÈDE-LAGARDE. *Spokojené soužití v nové rodině*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. Rádci pro rodiče a vychovatele, s. 15–16. ISBN 978-80-7367-295-9.

Po pádu železné opony se k nám ze západních zemí postupně dostávají nové trendy, které zásadním způsobem mění myšlení a chování lidí. Změny mají dopad na rodinu, vzájemné vztahy, výchovu dětí, životní styl.

V novodobé české společnosti můžeme pozorovat také snahy o široké vymezení pojmu rodiny tak, aby se stal použitelným pro jakoukoli formu soužití dvou či více lidí bez závislosti na mezigeneračním elementu, na přítomnosti dětí či na jakékoliv institucionální vazbě. Za rodinu je dnes považována i jedna dospělá osoba, osamělá matka či otec, případně prarodič s minimálně jedním dítětem.

Samotné definování, vymezení rodiny jako malé primární sociální skupiny je velmi obtížné. Tradiční znaky přestávají platit. Institucionální spojení zákonným manželským svazkem již není nezbytnou podmínkou rodinného života. Přibývá soužití, kdy toto kritérium není naplněno. Přibývá dětí, rodičích se mimo legitimně uzavřené manželství. Avšak i taková soužití mohou fungovat jako rodina, vykazující další znak rodiny – její členové bydlí pod jednou střechou, vzájemně spolupracují v rámci společensky uznávané dělby práce.¹⁴

Legislativní ukotvení rodiny

Rodinné právo upravuje s účinností od 1. ledna 2014 Nový občanský zákoník (dříve bylo zahrnuto do zákona o rodině). Nalezneme zde základní práva, povinnosti a vztahy v rámci rodiny – vznik a zánik manželství, vyživovací povinnost, určování rodičovství apod. Pramenem rodinného práva je Základní listina práv a svobod a mezinárodní dokument Úmluva o právech dítěte.

---

¹⁴ KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, s. 80. ISBN 978-80-7367-383-3.

1.2 Funkce rodiny

„Rodina je mikrokosmem světa. K pochopení světa stačí, budeme-li zkoumat rodinu. Hodnoty jako síla, intimita, autonomie, důvěra a schopnost komunikovat jsou životně důležité složky, na nichž závisí kvalita našeho života na světě. Změnit svět znamená změnit rodinu.“¹⁵

Hlavní funkcí rodiny je převzít odpovědnost za utváření osobnosti dítěte. Toho docílíme jediné výchovou jedince, to znamená jeho promyšleným a cílevědomým vedením a formováním. Rodinné prostředí je pro dítě základním a nejpřirozenějších společenským prostředím a má nenahraditelný vliv na tvorbu osobnosti i na celý další vývoj. Mezi dítětem a rodiči postupně vzniká hluboký citový vztah, což silně působí na emocionální život dítěte, na jeho postoje a názory. Rodina poskytuje dítěti také první vzor společenského styku a života. Jak se chovají členové rodiny k sobě navzájem, respektive k ostatním, to si dítě vrývá do paměti. Nejvíce vychováváme právě příkladem. Dítě kopíruje naše chování, napodobuje ho se vším všudy.

Prekop považuje pro **vývoj osobnosti** rozhodující první **tři roky** života dítěte. Podle jejího názoru jsou právě zde položeny základy pro jeho další život a v tomto období dítě musí zažít pocit ochrany a bezpečí.¹⁶

Rodina zajišťuje mnoho činností. Své členy hmotně zajišťuje, poskytuje jim výživu, bezpečí, jistotu, pečuje o jejich zdraví, kulturní dědictví, vštěpuje jim morální postoje, usměrňuje je, podporuje a chrání. Rodina plní současně určité role ve vztahu ke společnosti, především zajišťuje reprodukci obyvatelstva.

Funkcí rodiny je uspokojit potřeby a požadavky každého jejího člena. Rodinné fungování je způsob, jakým plní rodina své **základní funkce**:

Biologicko-reprodukční funkce – znamená rození dětí, ve své podstatě se nemění, avšak od roku 1989 pozorujeme výrazný pokles v populačních přírůstcích.

---

¹⁵ SATIR, Virginia. *Kniha o rodině*. 1. vyd. Praha: Institut Virginie Satirové, 1994, s. 11. ISBN 80-901325-0-2.

¹⁶ PREKOP, Jirina. *Jak být dobrým rodičem: krůpěje výchovných moudrostí*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2001. Pro rodiče, s. 12. ISBN 80-247-9063-7.

Sociálně-ekonomická funkce – rodina je chápána jako významný prvek v rozvoji ekonomického systému společnosti.

Socializačně-výchovná funkce – rodina je první sociální skupinou, která učí děti přizpůsobovat se sociálnímu životu, osvojovat si základní návyky a způsoby chování běžné ve společnosti, děti se učí společenským rolím.

V kontextu společenských změn se mění obsah výchovy. Některé funkce rodiny se přetvářejí a zužují nebo ztrácejí původní význam, jiné se naopak rozšiřují a vytvářejí.

Významnou funkci má rodina v oblasti sociálně psychické podpory svých členů. Již samotná příslušnost k určité sociální skupině, pocit sounáležitosti s určitými lidmi, s nimiž má jedinec příležitost se identifikovat, hraje velmi podstatnou roli. Rodinná komunita vytváří specifické sociální klima, v němž má významnou úlohu citová složka, utváření a udržování vědomí, že jsem akceptován, uznáván, hodnocen. Pod vlivem rodinného působení si vytváří jedinec postoj k sobě samému, k prostředí, které ho obklopuje, potažmo celé společnosti. Dítě již v období předškolního věku vnímá vzájemné vztahy jednotlivých členů rodiny a formuje si své budoucí rodičovské postoje.

Tentýž názor sdílí i Satir, neboť tvrdí: „*Lidé si často vybudují manželství podobná manželstvím svých rodičů – ne kvůli dědičnosti; jednoduše se řídí určitý rodinným modelem.*“¹⁷

I v současné době má svou platnost model rodiny, vymezený Dunovským¹⁸: Pokud rodina plní své základní funkce, hovoříme o **funkční rodině**, neboť právě zde je zajištěn optimální vývoj dítěte. **Problémová rodina** vykazuje závažnější poruchy, které však neohrožují její systém či vývoj dítěte a rodina je sama schopna poruchy řešit a eliminovat. Rodinu, která plní svoji funkci s výraznými obtížemi, nazýváme **dysfunkční rodinou**. Je chápána jako rodina ohrožující vývoj a prospěch dítěte, je nezbytné činit opatření zvenčí. Pro **afunkční rodinu** jsou typické výrazné poruchy, rodina přestává plnit základní úkoly a cíl.

---

¹⁷ SATIR, Virginia. *Kniha o rodině*. 1. vyd. Praha: Institut Virginie Satirové, 1994, s. 134. ISBN 80-01325-0-2.

¹⁸ GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada), s. 117. ISBN 978-80-247-2798-1.

Ve funkční rodině jsou mezi jednotlivými členy jasně vymezeny hranice. Rodiče by měli být dítěti přirozenou autoritou.

Pro zdárný biologický, psychický a sociální vývoj jedince a pro jeho začlenění do společnosti má velký význam jeho příslušnost k sociálním skupinám. Ty tvoří bezprostřední společenské prostředí, naplněné lidmi, vztahy i věcmi. Stávají se jeho smysluplným světem. Z primárních sociálních skupin, které mají přímý, bezprostředně modifikující a determinující sociální vliv na vývoj osobnosti jedince je v první řadě rodina, dále vrstevnické skupiny a škola.

Časový prostor pro vzájemný kontakt rodičů a dětí, tedy i možnost přímého výchovného ovlivňování dětí rodiči, se dnes značně zužuje. Na společné aktivity nebývá vynakládán dostatek času a sil. Absence společně strávených chvil má dopad na fungování rodiny.

Velmi důležité je, aby člověk měl **kořeny**. Ten, kdo má kořeny života, tak v době, kdy se mu nedaří, má se o co zachytit, má se o co opřít. Mít kořeny znamená někam patřit. Čím více máme kořenů a čím jsou hlubší, tím snáze překonáváme životní překážky.

„Kořeny a vývoj základních rysů rodiny, příbuzenství a manželství se týkají nás všech, neboť utvářejí prostředí, v němž trávíme značnou část života.“¹⁹

Jak míní Satir, rodina se může stát prostorem, kde lze najít lásku, podporu a porozumění, pokud vše ostatní zklame. Můžeme se zde osvěžit, nabrat nových sil a úspěšněji se vyrovnávat s nepřízní okolního světa. Miliony nefunkčních a problémových rodin a v nich žijících dětí o tom však mohou marně jenom snít.²⁰ Člověk bez domova, bez pevného rodinného zázemí, je citový mrzák.

Úkolem rodičů je dát dětem pocítit lásku domova a současně jim dát **křídla**. Umožnit jim budoucí samostatné směřování životem s plnou odpovědností, podle jejich schopností a dovedností.

---

19 GOODY, Jack. *Proměny rodiny v evropské historii: historicko-antropologická esej*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. Utváření Evropy, s. 7. ISBN 80-7106-396-7.

20 SATIR, Virginia. *Kniha o rodině*. 1. vyd. Praha: Institut Virginie Satirové, 1994, s. 20. ISBN 80-901325-0-2.

1.3 Výchova dětí v rodině

Výchovou rozumíme cílevědomé, plánovité, systematické a všestranné konání, směřující k přípravě dítěte pro jeho společenské úkoly a osobní život. V nejobecnější podobě je to ucelená představa předpokládaných a žádoucích vlastností člověka, které lze získat výchovou. Z hlediska výchovného ovlivňování osobnosti jedince má rodina výsadní postavení. Výchova dětí je jejím primárním posláním.

O dětech říkáme, že jsou vychované nebo nevychované. Dnešní rodiče více než dříve o výchově přemýšlejí a mají nastudováno množství příruček. Žádný návod na výchovu dítěte však nikde nenajdeme. Výchova dětí není jednoduchá. Je třeba hledat nejvhodnější způsob výchovy, každé dítě je individuum a vyžaduje jiný přístup. Především bychom měli vzájemně propojit rozum a cit.

Fialová upozorňuje, že výchova by měla být mimo jiné orientována na to, aby se z dítěte stal soběstačný jedinec, schopný se postarat nejenom sám o sebe, ale i svou budoucí rodinu, případně i o své rodiče.²¹

Proces výchovy souvisí s děním ve společnosti a naopak stav a fungování společnosti ovlivňuje úroveň procesu výchovy. Rodina je zrcadlem společnosti. Jedno anglické přísloví výstižně říká: **Ruka, která hýbe kolébkou, hýbe celým světem.**

Všechny naše současné výchovné směry uznávají důležitost rodičovské lásky. Hovoříme o **výchově láskou**. Liší se však v tom, jak velký důraz lásce přisuzujeme.

„Vychovávat dítě znamená především přijmout ho plně se všemi jeho zvláštnostmi dětského vědění a milovat ho. Výchova je záležitostí srdce a trpělivosti.“²²

Bezpodmínečným přijetím dítěti dáváme najevo: máme tě rádi takového, jaký jsi, protože jsi. Nicméně to neznamená, že dítěti nevymezíme hranice, respektive, že si výhrady necháme pouze pro sebe.

Rodina a vztahy jsou živým celkem, tvoří pouta mezi jednotlivými členy. Cílem rodiny je zajistit dítěti zdravý tělesný a duševní rozvoj. Je nutné vzájemné respektování, harmonické

---

²¹ FIALOVÁ, Ludmila. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Studie (Sociologické nakladatelství), s. 36. ISBN 80-85850-87-7.

²² PREKOP, Jirina. *Jak být dobrým rodičem: krůpěje výchovných moudrostí*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2001. Pro rodiče, s. 19. ISBN 80-247-9063-7.

doplňování všech členů a **jednotné působení na dítě**. Výchova je velmi odpovědná. Chyby z tohoto období se mohou projevovat na rozvoji psychických funkcí až hluboko do dospělosti. Samotná výchova se odehrává v rodině. Škola a vrstevnické skupiny rodinnou výchovu nemohou plnohodnotně nahradit, mohou ji doplnit.

Pro rozvoj sociálních vztahů je nezbytné, aby dítě tráвило čas také s ostatními dětmi. Hra na počítači nemůže nikdy substituovat kontakt s vrstevníky.

Prostřednictvím počítačových her si dítě vytváří vlastní svět představ, který se liší od reality. Děti se vžívají do role fiktivních hrdinů. Moderní dítě přijde ze školy domů, zapne počítač a veškeré jeho další sociální kontakty probíhají na sociálních sítích, které proměnily způsob uvažování. Tyto děti nejsou schopny se vyjádřit, verbálně komunikovat a empaticky se chovat. Samota brzdí rozvoj řeči a komunikačních schopností. Pozorujeme, že přibývá dětí s vývojovými poruchami.

Ať chceme či nechceme, rodiče na děti přenáší zažitě normy chování, bezděčné reakce, dobré i špatné návyky a **výchovné styly** z vlastní výchozí rodiny. V dnešní době jsou již určité rodičovské styly výchovy přežitě, dochází k jejich proměnám.

Výchovné působení na dítě může mít různé formy. Záleží, jaký výchovný styl rodiče upřednostňují, neboť to má nemalý vliv na vývoj dítěte. Výchovný styl je vázán i na životní filosofii a životní styl.

Vychovávat dítě znamená **respektovat jeho osobnost**. Vychovávat se musí srdcem. Děti mají množství potřeb, ale potřeba lásky, důvěry a pocit bezpečí jsou nejdůležitější.

V zásadě rozlišujeme tři základní výchovné směry:

Autoritativní výchova – rodiče trvají na přísném dodržování příkazů. Rodiče prosazují vlastní moc, dítě se musí bezvýhradně podřídit.

Liberální výchova – charakterizuje ji benevolence, zanedbatelné a nekontrolované požadavky na dítě.

Demokratická výchova – prvky pochopení, jasná a kontrolovaná pravidla, dítě vede k samostatnosti.

V reakci na příliš aktivní rodičovství (vyčerpaní rodiče a příliš zatížené děti) se k nám ze západních zemí dostávají nové, opačné trendy – „líné rodičovství“, „pomalé rodičovství“,

„uvolněné rodičovství“.²³ Vznikl také ryze český směr ve výchově – „Nevýchova“, spočívající v tom, že se rodiče s dětmi (již od malička) musí dohodnout.

Oproti minulosti můžeme ve větší míře pozorovat **pokles autority rodičů a slabé výchovné řízení** v rodině. K soudobému stavu může přispívat demokratizace ve vztazích mezi dospělými a dětmi. V rodinném prostředí jsou více než dříve respektovány názory dítěte. Výchovné působení rodičů bez výraznějšího kladení požadavků může být cílem podpořit samostatnost dítěte. Slabé výchovné řízení, respektive neklást na děti mnoho požadavků a nekontrolovat, je pro rodiče jednodušší a vyžaduje méně času. Příliš zaměstnaní rodiče zajistí dětem materiální podmínky a uleví si tím od pracovní zátěže.²⁴

Rodičovské role se mění a kvůli velké vytiženosti rodičů jsou vztahy k dětem čím dál více nahrazovány penězi.

Přílišná shovívavost, která dítěti poskytuje vše bez omezení, vede k sobectví. Přehnaná úzkostlivost vede k pasivitě a závislosti na dospělých. Nadměrné požadavky, kárání, hrozby a tresty vedou ke vzdorovitosti, ustrašenosti, agresivitě, nebo i psychickým a patologickým poruchám. Některé děti jsou bezcitné, nebo naopak přecitlivělé, což se projevuje nejčastěji labilitou. Kolísavost jedince je důsledek chaotické výchovy bez pevného citového pouta.

Aspektem dnešního rodičovského přístupu je benevolentní výchova – moje dítě je osobnost, nebudu ho omezovat, ať si dělá, co chce. K výchově dnešní mladá generace chce přistupovat jinak než jejich rodiče k nim samotným, avšak děti, postižené touto výchovou, jim přerůstají přes hlavu.

Přibývá jedináčků, jejichž rodiče se v nich vidí, plní všechna (někdy i nevyslovená) přání a podřizují se jim. Přání dítěte je jim často rozkazem.

Celé **dětství** je ve své podstatě příprava na dospívání a budoucí dospělý život. Doba, která dává jedinci výbavu do dospělosti v podobě uchovávaných zážitků.

---

²³ KOUCKÁ, Pavla. *Zdravý rozum ve výchově: uvolněné rodičovství v hektické době*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2014, s. 201. ISBN 978-80-262-0614-9.

²⁴ GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada), s. 131. ISBN 978-80-247-2798-1.

Kraus vymezuje **dětství jako období zhruba do patnácti let** věku dítěte. Tvrdí, že právě tato etapa má rozhodující vliv na celou osobnost. Tehdy se budují základy života jedince.²⁵

Někteří lidé mají na své vlastní dětství pěkné vzpomínky ne proto, že byli dostatečně finančně zajištěni, ale protože měli rodinné zázemí, společné zážitky, měli jeden druhého. A na to se v dnešní uspěchané době zapomíná. Nikdy není pozdě, abychom se nemohli zastavit a uvědomit si, že společně prožitý čas je to nejcennější, co můžeme dětem dát. Až budou naše děti dospělé, těžko si budou pamatovat na značkové oblečení, hračky, mobilní telefony, ale budou vzpomínat na to, co s rodiči zažily. Sociální život dítěte začíná doma.

Nejcennějším statkem, který dnes rodina dětem předává, už není majetek, ale vzdělání a výchova.²⁶ Vzdělávání jako součást celoživotního procesu začleňování člověka do společenských vztahů se velmi intenzivně odehrává v dětství a dospívání. Má rozhodující význam pro sociální status jednotlivého člena společnosti. Souvisí s jeho společenskou prestiží, je nezbytným předpokladem rozvoje společnosti.

Každá rodina má svou rodinnou hierarchii interpersonálních vztahů, každý člen rodiny svou specifickou roli, rodina jako celek vztahů k jiným skupinám, k obecným hodnotám, má svá vnitřní pravidla soužití, skupinové normy. To vše tvoří základ výchovy dětí.²⁷

Rodičovství je trvalý vztah mezi dítětem a jeho rodiči. Jedná se o vazbu nezrušitelnou, jde o biologickou a sociální skutečnost. Manželství může zrušit soudce, rodičovství nemůže zrušit nikdo. Děti se s rodiči nerozvádějí.

„Rodičovství je součástí životní cesty, pro každého jedinečné. Každý rodič je jiný, každé dítě je jiné, liší se i životní okolnosti a možnosti.“²⁸

Rodičovství můžeme dělit na **biologické a psychologické**. Jedno druhému není podmíněno. I jedinci, kteří dají dítě k adopci, zůstávají biologickými rodiči. Naopak manželé, kteří nemohou mít vlastní dítě a nemohou se stát biologickými rodiči a osvojí

---

²⁵ KRAUS, Blahoslav. *Životní styl současné české rodiny*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015, s. 58. ISBN 978-80-7435-544-8.

²⁶ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s. 24. ISBN 80-86429-19-9.

²⁷ MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. Základy sociologie, s. 126. ISBN 80-86429-05-9.

²⁸ KOUČKÁ, Pavla. *Zdravý rozum ve výchově: uvolněné rodičovství v hektické době*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2014, s. 202. ISBN 978-80-262-0614-9.

si dítě, jsou rodiči po stránce psychologické. Rodiče, kteří zplodí dítě a pečují o něj, jsou rodiči jak biologickými, tak psychologickými.

„Teprve dítě mění sociálně opravdu významně povahu života páru a odlišuje ho od povahy života jednotlivce, více nežli to, zda má pár své soužití legitimizováno sňatkem anebo ne.“²⁹

Rodičovství není jen proces výchovy ve směru od rodiče k dítěti, ale jde o vzájemné dávání. **Dítě potřebuje dospělé v dětství i dospívání.**

Dospívání není pro rodiče ani pro děti lehkým obdobím, ale i vzpoury, typické pro léta dospíváním, mohou být zdravým faktorem soužití. Konflikty přispívají k procesu, ve kterém se mění závislé dítě ve zralého a samostatného dospělého člověka, který zaujímá rovnoprávnou pozici ve vztahu ke svým rodičům. Bez těchto střetů by přetrvával až do dospělosti jedince nezdravý vztah trojice „máma – táta – dítě“ a ten by se odrážel a vážně narušoval pozdější manželskou harmonii.³⁰

Rodina, ať už úplná či neúplná, poskytuje svým členům **domov**.

Dětem nestačí říkat, že je máme rádi, avšak nevěnovat se jim. Důležité je to, co skutečně děláme. Děti z velké míry svoji vlastní hodnotu posuzují podle toho, jakou hodnotu mají pro nás, pro rodiče a také podle toho, zda pocítují, že jsme s nimi rádi.³¹ Děti musí poznat, že je máme rádi.

Jak zmiňuje Matějček, domov je nesmírně vzácná a důležitá věc. Vzácná a milá vzpomínka pro toho, kdo domov měl. Ten, kdo takové štěstí neměl, byl o mnohé ochuzen. Matějček si klade si otázku, co je vlastně „domov“. Co pro dítě znamená, z čeho zážitky vyrůstají. Mínil, že to znamená především místo, kde se dítě **cítí v bezpečí**, je chráněno před nebezpečím okolního světa. Dále, že je dítěti doma **dobře**, jde o místo učení, poznávání místo radostí a přání, místo her. Děje se tak proto, že jeden druhého má rád. Nakonec dodává, že domov je tam, kde má dítě své **místo**, myšleno ve smyslu

²⁹ MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. Základy sociologie, s. 258. ISBN 80-86429-05-9.

³⁰ DOBSON, James C. *Zdravá rodina*. 1. vyd. Brno: Nová naděje, 1994, s. 57. ISBN 80-901726-0-1.

³¹ BIDDULPH, Steve. *Tajemství výchovy šťastných dětí*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2006. Rádci pro rodiče a vychovatele., s. 27. ISBN 80-7367-184-0.

společenském. Právě zde se vytváří svědomí, které bude dětem průvodcem na cestách života, i když definitivně překročí práh svého domova.³²

Pro děti i pro rodinu jako celek je nezbytná **vzájemná komunikace**. Myslím si, že dnešní generace není zkažená o nic víc, než generace předešlé, ale má to těžší. V některých moderních rodinách se vzájemně málo komunikuje a určitě to není způsobeno jenom nedostatkem času. Není v nich zvykem sdílet společné chvíle. Slábnou rodinná pouta. Jednotliví členové o sobě přestávají vědět, neznají pocity a problémy jeden druhého, objevují se trhliny ve vztazích. **Komunikace a sdílení** je společenský proces, je nezbytnou součástí socializace.

Fungující rodina se vyznačuje jasnou a poctivou komunikací s jasnými pravidly. Podstatná je otevřenost a pozitivní vyladění rodiny vůči společnosti, ve které žije.³³

Moc se mi líbí názor paní Prekop, proto mi dovolu citovat ho na tomto místě celý: *„Člověk, fascinován výkonností a přesností technického pokroku, se postupně uchyluje k počítači a televizi – místo toho, aby komunikoval s lidmi. Všichni známe obraz rodiny, kde každý sedí ve svém pokoji před svou obrazovkou a ke štěstí mu stačí dálkový ovladač nebo počítačová myš. Nesmíme ale dopustit, aby tímto způsobem zahynula láska. Ztráta schopnosti milovat by stála člověka jeho živočišný druh, totiž jeho lidskost. Tak se lidský osud ocitá na pokraji záhuby. Proto pro nás není většího úkolu, než upevňovat lidství, aby bylo silnější než technický pokrok. Tento úkol si musí stanovit naše děti i děti našich dětí.“*³⁴

---

³² MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Vyd. 2. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, n. p., 1989, s. 175–176. ISBN nevedeno.

³³ SATIR, Virginia. *Knihy o rodině*. 1. vyd. Praha: Institut Virginie Satirové, 1994, s. 76. ISBN 80-901325-0-2.

³⁴ PREKOP, Jirina. *Jak být dobrým rodičem: krůpěje výchovných moudrostí*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2001. Pro rodiče, s. 7. ISBN 80-247-9063-7

1.4 Společné trávení času, rituály

To nejlepší, co můžeme pro své děti udělat, je, užít si je. **Žít tady a teď**, v přítomnosti. Děti žijí dneškem, budoucnost je pro ně nepředstavitelně vzdálená. Musíme si na děti udělat čas a dopřát jim společné chvíle. Právě rituály pozitivně ovlivňují soudržnost rodiny, pocit stability, bezpečí a jistoty. Rituály posilují identitu dítěte v rodinném kruhu. Pomáhají budovat pevné rodinné vazby. Mohou pomoci při adaptaci na životní změny. Dospělým napomáhají k udržení duševního zdraví a rovnováhy.

Kraus vidí základní problém dnešní společnosti v tom, že nemáme „čas na rodinu“, schopnost ho smysluplně využít.³⁵

Dříve se rodiny scházely u společného stolu. U jídla si všichni členové rodiny mohli vzájemně popovídat třeba o tom, jaký měl kdo den. Zajímali se o sebe. Již Matějček upozorňoval, že k podnětům citového vyspívání patří mimo jiné pravidelné večerní sešlosti u rodinného stolu, kdy rodina není rušena pracovními povinnostmi ani televizí. Právě tehdy vychováváme více než moudrými proslovy.³⁶

Pokud rodiče s dětmi netráví společně čas, kde by se vzaly zážitky a pohoda? Dítě se neobejde bez dobrého rodinného zázemí. Potřebuje blízkost lidí, kteří ho milují, věnují mu pozornost a péči. Klíčovým problémem dnešní doby je narůstající počet neúplných či dysfunkčních rodin. Děti poznamenané rozvodem nebo rozchodem rodičů často citově strádají.

Dobson zdůrazňuje, že i v uspěchaných rodinách je velice důležité vytvořit doma určité ustálené **zvyky, opakované události a činnosti**, na které se těší zejména děti. „*Velký význam tradičních zvyků je v tom, že přinášejí rodině pocit identity a sounáležitosti. Všichni velmi naléhavě potřebujeme cítit, že nejsme pouze součástí stále zaneprázdněné skupiny lidí, která žije společně v jednom domě, ale že jsme žijící, dýchající rodinou, která*

---

³⁵ KRAUS, Blahoslav. *Životní styl současné české rodiny*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015, s. 147. ISBN 978-80-7435-544-8.

³⁶ MATEJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Vyd. 2. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, n. p., 1989, s. 182. ISBN neuvedeno.

*si uvědomuje svoji jedinečnost, svůj charakter a svoje tradice. Toto vědomí je jediným lékem proti osamělosti a izolaci, které jsou dnes charakteristické pro tolik rodin.*³⁷

Vidíme hlavně na dětech, jak se nám rychle mění před očima. Většina rodin si v každodenním honění vůbec neuvědomuje, jak vzácné a důležité jsou společně strávené okamžiky. Záleží pouze na nás, na rodičích, zda uchráníme své děti před jednotvárností konzumního a uspěchaného světa a zda budeme své děti seznamovat a posilovat jejich sepětí s kulturními a historickými tradicemi. Právě společné chvíle představují ideální příležitost ukazovat dětem cestu. Ačkoliv se tváří, že nevnímají, přesně zaznamenávají pohyby, činnosti, hovor a chování rodičů a nejbližších členů rodiny a kopírují je. Na společně strávený čas budou v dospělosti s láskou vzpomínat a naprosto přirozeně to přenesou do své vlastní budoucí rodiny.

*„Rituály jsou činy, gesta, významná místa nebo předměty, jež nesou kromě svého objektivního významu ještě význam, který je pro rodinu symbolický. Jsou nějakým významným sdělením, které rodině pomáhá dotvářet smysl její existence. Rituály jsou prostředkem, který umožní, aby se rodina scházela, potvrzovala svou identitu a posilovala kulturu sounáležitostí. Nesdílí-li lidé společné hodnoty rituály a nemají-li společnou životní filozofii, nemohou vytvořit rodinné společenství.*³⁸

*„Posláním rituálu je vyvinout určitý způsob provádění věcí, zrcadlící určitý rodinný životní styl.*³⁹

Pozorováním rodin v blízkém okolí zjišťuji, že řada mužů se snaží materiálně zabezpečit rodinu, staví domy, intenzivně vydělává peníze a domů se chodí jenom vyspat. Na rodinu, manželku a děti jim nezbyvá žádný prostor. Nekomunikují, aktivně spolu nežijí. Chybí jim to nejcennější – čas. Nemají čas vidět své dítě vyrůstat, neví nic o jeho světě. Rodina přestává plnit svoji funkci, přicházejí problémy, které nezřídka končí rozvodem. Pracovní vytížení dalo vzniknout novému pojmu zelené vdovy. Jde o manželky, které jsou na mateřské dovolené nebo v domácnosti, žijí v luxusu, ale po většinu dne jsou samy, jenom s dětmi.

³⁷ DOBSON, James C. *Výchova dětí*. 1. vyd. Brno: Nová naděje, 1995, s. 20–21. ISBN 80-901726-4-4.

³⁸ SAUZÈDE, Jean-Paul a Anne SAUZÈDE-LAGARDE. *Spokojené soužití v nové rodině*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. Rádcí pro rodiče a vychovatele, s. 111. ISBN 978-80-7367-295-9.

³⁹ SATIR, Virginia. *Kniha o rodině*. 1. vyd. Praha: Institut Virginie Satirové, 1994, s. 268. ISBN 80-901325-0-2.

Matějček si všímá, že u dětí, které dlouho musely žít v prostředí citově chudém, můžeme pozorovat, že mají komplikace v citových vztazích ve všech vývojových stupních. Těžko potom mohou být druhému citovou oporou. Je pravděpodobnost, že takový člověk bude mít podobného partnera, kterému na citové odezvě nezáleží a kdo jí také ani není dost dobře schopen. A v jakém prostředí potom asi vyrůstají jejich děti? Citová chudoba se předává z generace na generaci.⁴⁰

---

⁴⁰ MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Vyd. 2. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, n. p., 1989, s. 38–39. ISBN neuvedeno.

2 FORMY ŽITÍ A SOUŽITÍ

Polistopadový vývoj se podepsal i na vzájemných vztazích mezi lidmi. Dochází k rozvolnění vztahů, které jsou společností tolerovány. Rodinu založenou na manželství doplňuje řada alternativ soužití, které mohou nebo nemusí mít právní zakotvení, mohou se vyznačovat různou dobu trvání. Kombinací forem žití a soužití přibývá – kohabitance, osamělé rodičovství, jedinci žijící sami, partnerství dvojic stejného pohlaví apod.

Všemocná média nás podprahově přesvědčují, že je normální mít souběžné (intimní) vztahy, je normální střídání partnerů a partnerek v domácnostech s dětmi, jsou běžné homoparentální rodiny aj.

2.1 Manželství

„Křesťanství pojímalo manželství jako instituci, která je těmi, kdož byli jednou sezdáni, nezrušitelná. Rodinu jednou založenou považovalo za doživotní. Za trvalost rodiny ručila náboženská víra svou nejvyšší autoritou: Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj.“⁴¹

Manželství je monogamní svazek založen právně. Atributem manželství je trvalost, což manželství odlišuje od ostatních forem soužití. Zákonná úprava však pamatuje i na možnost ukončení manželství rozvodem. O rozvodu jako právním zrušením manželství rozhoduje výlučně soud a to v situacích, kdy vztahy mezi manžely jsou vážně rozvráceny a manželství neplní svůj účel. Rozvedení již nejsou tak jako dříve stigmatizováni, rozvody jsou přijímány jako běžná součást života. Náš právní řád umožňuje rozvedeným jedincům uzavírat další sňatky. Počet opakovaných sňatků není limitován.

Dříve rodina, potažmo manželství, mělo hodnotu samo o sobě. Mít muže či ženu mělo zvuk a svou cenu. Být vdanou paní, nebo ženatým mužem, člověka automaticky posunulo výše na společenském žebříčku.

Oproti předlistopadové době, kdy u nás bylo žití „na hromádce“ považováno za amorální, je současná doba mnohem liberálnější. Dříve každá mladá žena (nezřídka těhotná

---

⁴¹ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Ilustrace Vladimír Jiránek. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s. 22. ISBN 80-86429-58-X.

a neplnoletá) spěchala pod čepec. Odchod dětí od rodičů a bydlení s partnerem pod jednou střechou bez sňatku, bývalo téměř nemyslitelnou záležitostí. Teprve až manželství a společné bydlení bylo považováno za sociální dospělost.

Dnes ani případné očekávání potomka není motivem k sňatku. K uzavírání manželství stačí jediný důvod – **láska**. Láskou dávají lidé světu na vědomí, že patří k sobě. Svatbou stvrzují vzájemnou lásku a důvěru. Mladá generace vnímá manželství ze dvou hledisek: praktické a emocionální. Výzkumy ukazují, že praktické hledisko (finanční jistota, právní záruky atd.) je menší než to emocionální (láska). Zajímavým faktem, který je výzkumy potvrzen, je ten, že pro ženy nemá manželství výrazně vyšší hodnotu než pro muže. Nejdůležitějším důvodem pro vstup do manželství je láska, touha po zázemí a snaha, aby se děti narodily do manželství. Motivem žen je také někdy společenský motiv. Vdávaly by se proto, že to od nich očekává společnost.⁴²

Odpůrci manželství a názory proti manželství odrážejí realitu doby, která je stále tolerantnější a odmítá hodnoty našich rodičů a prarodičů jako zastaralé, zkosnatělé, překonané. Lásku na celý život vnímají jako klišé. Někteří odmítají svatbu z principu. Prostě se milují, žijí spolu, láska je věc soukromá a žádný papír na ni nepotřebují. Případný rozchod je pro partnery jednodušší. Ale myslí v tomto případě na děti? Z výzkumů vyplývá, že kohabitace se rozpadají častěji než manželství.

Uzavírání manželství je snadné, mnoha lidem ani nestojí za to, aby se jím obtěžovali. Dá se říci, že rozvod manželství je dnes obtížnější než jeho uzavření.⁴³

Statistiky naopak hovoří ve prospěch manželství. Manželství je více než jenom závazek, slib, pouto. Jde o něco vzácného a důležitého. Manželství je nesporně praktická instituce z hlediska dětí a jejich budoucnosti. Z výzkumů vyplývá, že většina mladých lidí souhlasí s tím, že **dítě by mělo vyrůstat v úplné rodině**, a manželství je důležité pro výchovu dětí.

Říká se, že **klíčem ke štěstí** jsou tři zásadní věci: lidé musí mít **blízký intimní vztah, kvalitní přátelské vztahy a stabilní podporující manželství**.

---

⁴² FIALOVÁ, Ludmila. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Studie (Sociologické nakladatelství), s. 70–71. ISBN 80-85850-87-7.

⁴³ DRÁPAL, Dan. *Vztahy, sex, rodina: velký rozvrat a cesta k obnově*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2013, s. 77. ISBN 978-80-7255-304-4.

Řada světových studií také ukazuje, že lidé žijící v manželství, ve srovnání s lidmi, kteří nejsou oddáni, jsou šťastnější, zdravější, výkonnější v zaměstnání.

2.2 Neúplné rodiny

Neúplných rodin přibývá. Mohou vzniknout úmrtím jednoho z rodičů, ale mnohem častěji vznikají v důsledku rozvodu, odchodu jednoho z partnerů ze soužití, nebo se žena rozhodne mít dítě a vychovávat ho sama, bez partnera.

Jeden z nejčastějších modelů „jiné rodiny“ představuje **matka vychovávající dítě sama**. Být svobodnou matkou již není stigma, přesto o takové nálepkování ženy nestojí, přednost mají termíny „neprovdaná matka“, nebo širší termín „osaměle žijící rodič“.

V povědomí společnosti dříve převládala představa svobodné matky jako ženy, která „náhodou“ otěhotněla. Vzhledem k nízké rozšířenosti antikoncepce bývala tato situace běžná. Dnešní situace je ale odlišná. Přibývá starších žen, které nemohou najít vhodného dlouhodobého partnera. Velmi si ale přejí mít dítě dřív, než bude pozdě.⁴⁴

Když žena uslyší tikot svých biologických hodin a nemá vhodného dlouhodobého partnera, dříve nebo později ji napadne, jestli si nemá pořídit dítě bez otce. Tímto řešením žena neovlivní pouze svůj osud, ale i osud svého dítěte. Asi jinak k tomuto rozhodnutí bude přistupovat dobře situovaná žena se zázemím fungující původní rodiny, která jí může být oporou, a jinak žena pohybující se na hranici životního minima, bez rodiny a jakéhokoliv sociálního zázemí.

Přibývá spousta vzdělaných žen, majících dobrou práci a pěkný plat. Ve své profesi tyto ženy dosáhly maxima. Jsou úspěšné, krásné, mají báječný život, mají téměř vše, o čem vždy snily. Přesto jim něco chybí – dítě. „Pořídí“ si ho samy bez otce. Většinou nejsou závislé na sociálních dávkách a nedostávají ani alimenty.

Do skupiny „**osaměle žijících rodičů**“ patří i vdovy a vdovci a rozvedení, pečující o dítě. Dřívější cejch rozvedených lidí a jejich odmítání společností je již dávno minulostí.

---

⁴⁴ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 112–114. ISBN 80-7178-559-8

Rozvodové statistiky několika posledních let uvádějí, že existuje padesátiprocentní pravděpodobnost, že se lidé rozvedou. Slova „chci se rozvést“, říkají častěji ženy. Dnes jsou ženy finančně nezávislé a mohou se v případě rozvodu rozhodovat svobodněji než v minulosti. Nejčastějším důvodem českých rozvodů je nesoulad povah, odlišné názory a vzájemné odcizení. Více než polovina rozvedených párů uvádí, že by si přála, aby se jejich partneři více věnovali vztahu a investovali do něj více času a energie. Na vině je nedostatek komunikace. Dalším důvodem rozvodů je nevěra. Společenské podvědomí, na rozdíl od podváděných partnerů, již nevěru neodsuzuje. Třetí místo rozvodových kauz zauímají hádky o peníze.

Rozvod přináší nepříznivé důsledky pro všechny členy rodiny. Děti ztrácí jednoho z rodičů, partneři ztrácí jeden druhého, nastávají problémy ohledně péče a výchovy dětí. Někdy ale jenom zůstat v manželství „kvůli dětem“ není dobré. Rozvod je vždy bolestivý, ale někdy je i pro děti lepší, když se rodiče rozvedou. Podle psychologů je pro dítě lepší neúplná rodina než špatně fungující. Na rozvod je dnes pohlíženo jako na lepší řešení, než setrvání v nefunkčním svazku.

S rozvodem rodičů má zkušenost stále větší díl mladé generace. Na konci první poloviny 90. let dosáhla rozvodovost 42 %, což se týká stále většího počtu dětí. Tento trend nepřímo dokládá, jak se oslabuje pozice dětí v rodině.⁴⁵

Dramatická a napjatá domácí atmosféra může být pro dítě mnohem beznadějnější, než klima neúplné rodiny, ale zabezpečit zdárný vývoj dětí není v rodině s jediným rodičem snadný úkol. V takové rodině je velmi těžké poskytnout dětem pravdivý obraz muže a ženy. Nevidí v praxi vzájemný vztah mezi rodiči. Třeba děvče, které vyrůstá pouze s matkou, která zastává roli a plní funkci obou rodičů, neví a ani si nedokáže představit, k čemu je otec v rodině potřeba.

Sobotková uvádí, že kvalitní vztah mezi rodiči funguje jako model, podle něhož se děti učí vytvářet své budoucí vztahy. Pokud ovšem dojde k rozvodu, nemusí to vždy znamenat nevyhnutelný a trvalý handicap pro vývoj dítěte.⁴⁶

---

⁴⁵ FIALOVÁ, Ludmila. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Studie (Sociologické nakladatelství), s. 32. ISBN 80-85850-87-7.

⁴⁶ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 134. ISBN 80-7178-559-8.

Souhlasný názor vyjadřuje i Vítek: „*Hovoříme-li o rozvodech, neposuzujeme je ve všech případech jako jev negativní, morálně neospravedlnitelný. Existují případy, kdy rozchod manželů je jediným účelným řešením krizové situace, například tehdy, když hluboké rozpory mezi rodiči těžce doléhají na děti.*“⁴⁷

Plaňava uvádí, že nejenom Freud, ale také Adler s Jungem, zastávají názor, že selháváním a poruchám žití v rodině a manželství lze porozumět především pohledem do minulosti jedince. Nezvládnuté, nevyřešené či špatně řešené problémy z dětství, dovedou jedince k tomu, že jeho žití v dospělosti je problémové nebo přímo patologické.⁴⁸

2.3 Nesezdaná soužití

Nejenom od mladých lidí dnes slyšíme, že k lásce papír nepotřebují. Oproti předlistopadové době můžeme nyní pozorovat benevolentní postoj společnosti k volným svazkům. Dříve byly tyto vztahy nezvyklé a dokonce nemorální, společností odsuzovány. Nyní se dá říci, že takto žijící páry jsou trendem současné společnosti, jakkoli už je označujeme – soužití bez svatby, kohabitace, život na hromádce, faktická manželství, vztah druha a družky, život na psí knížku, svatba bez prstýnku...

Z hlediska ekonomického je pro většinu lidí výhodné žít v manželství (neplatí to snad jenom pro lidi s nejnižšími příjmy a čerpající sociální dávky), ale rozdíl není takový, aby byl silnou motivací k uzavření sňatku. Jelikož lidé vědí, že rozvod se může stát bolestivou a někdy i nákladnou záležitostí, říkají si, proč něco takového riskovat. Nevstoupíte-li do manželství, rozvod vás nemůže postihnout. Pokud lidé spolu žijí jen tak na hromádce, neriskují, že by je okolí vnímalo nějak negativně.⁴⁹

Tradiční genetický trojúhelník matka-otec-dítě stále častěji doplňují další lidé. Není jenom jedna maminka a jeden tatínek. Některé rodiny jsou dnes poskládány z pozůstatků jiných rodin. Macechy a otčímové byli vždycky. Většinou ale proto, že vlastní rodič zemřel. Teď

---

⁴⁷ VÍTEK, Karel. *Problémy manželské rovnováhy: východiska rozvodové prevence*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1985. Sociologická knižnice, s. 57. ISBN neuvedeno.

⁴⁸ PLAŇAVA, Ivo. *Manželství a rodiny: struktura, dynamika, komunikace*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2000, s. 25–26. ISBN 80-7239-039-2.

⁴⁹ DRÁPAL, Dan. *Vztahy, sex, rodina: velký rozvrat a cesta k obnově*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2013, s. 2. ISBN 978-80-7255-304-4.

se na výchově podílí všichni společně. Jenže jak s tím žít? Srůstání **sešivaných rodin** (patchwork familie) je těžké a podle psychologů trvá minimálně dva roky, než si na sebe členové zvyknou a dá se vůbec hovořit o rodině. Někdy tímto způsobem vznikají složité propletence. Naroubovat dohromady zcela cizí děti, může být zdrojem problémů. V budoucnu nelze vyloučit konflikty – moje děti, tvoje děti, naše děti.

Dnes panuje všeobecné mínění, že mladí lidé by si měli společný život vyzkoušet na nečisto, aby si ověřili, zda se k sobě „hodí“.⁵⁰ Považuje se to za rozumné, mladí si vyzkouší sílu svého vztahu. Avšak někteří z toho paradoxně dovedli, že už není důvod ke sňatku, nic by se pro ně nezměnilo.

Ze sociologické studie Hamplové vyplývá, že manželství žen, které porodily nemanželské dítě a vdaly se až dodatečně, bývá méně stabilní. Dále, že muži, kteří se se svou partnerkou rozejdou, jeví o své potomky menší zájem než muži, kteří vstoupili do manželství.⁵¹ Statistiky rovněž ukazují, že muži, kteří žijí se svou rodinou bez uzavření manželství, se o své děti starají méně než muži, kteří do manželství vstoupili.⁵²

2.4 Život bez dětí

V současné době lze pozorovat narůstající počet mladých lidí, kteří volí jinou cestu než výchovu dětí a rozhodnou se pro partnerství úmyslně bez dětí. Někteří muži a některé ženy se rozhodnou pro život trvale o samotě, bez partnera.

Moderní doba umožnila vznik tzv. **singles** především jako novému životnímu stylu, prezentovanému navenek. Doba dnes vyžaduje maximálně flexibilního člověka a rodina svazuje. Úspěch a peníze jsou to nejlepší, co mladí mohou od života očekávat. Děti nemají tržní hodnotu a možnosti konzumu jenom omezují.⁵³ Singles nebývají ti nejchudší, ale nejbohatší. Převládá u nich názor, že vztahy stojí peníze, čas a energii.

---

⁵⁰ MOŽNÝ, Ivo. *Moderní rodina: (mýty a skutečnosti)*. Vyd. 1. Brno: Blok, 1990, s. 49. ISBN 80-7029-018-8.

⁵¹ HAMPLOVÁ, Dana. *Děti na psí knížku?: mimomanželská plodnost v ČR*. Vyd. 1. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2007, s. 9. ISBN 978-80-7330-128-6.

⁵² Tamtéž, s. 140–141.

⁵³ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Ilustrace Vladimír Jiránek. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s. 277. ISBN 80-86429-58-X.

Objevuje se i další sociální jev, označován jako **living apart together (LAT)**, což je typ vztahu „žít spolu, ale odděleně“. Každý z partnerů má svůj vlastní byt a svoje soukromí a ani po delší době se nesesestěhují do jedné společné domácnosti. Model je využíván také jedinci, kteří z úsporných důvodů bydlí u rodičů, využívají výhod mateřské péče, takzvaný **mama hotel** a v dlouhodobém vztahu žijí na dálku.

Západní země registrují stále více případů, které se začínají objevovat i u nás, kdy lidé zavrhlí tradiční monogamní svazek a začali žít v polyamorii (**polyamorie – více lásky**). Jde o nový životní styl, kdy osoba žije v několika milostných vztazích najednou. Nejedná se o nevěru, partneři o sobě navzájem vědí a žádný svazek není nadřazen nad ostatní. Stoupenci tohoto životního stylu si pochvalují pocity svobody a neomezených možností.

Moderním jevem je též odkládání mateřství do vyššího věku. Ženy chtějí dostudovat, mít vlastní bydlení, být finančně zajištěny, cestovat, budovat kariéru. Později jejich plány na rodinu mohou narušit problémy s početím. Čím je vyšší věk ženy, tím je nižší šance na úspěšnost umělého oplodnění. Dnes hodně partnerských a manželských párů odkládá založení rodiny. Běžně se hovoří se o fenoménu **odložených dětí**. Přes veškerý pokrok medicíny jednadvacátého století mnoho párů zůstává bezdětných. Odkládat mateřství se nevyplácí. Cesta k miminku může být dlouhá, může dojít až k **nedobrovolné bezdětnosti**. Páry na celém světě touží po dětech a vydávají nemalé finanční částky za naději, aby mohly být rodiči. Ne všem se toto přání nakonec vyplní.

3 SOUČASNÁ SPOLEČNOST

Zmatek, spěch, peníze, hrubost, sobectví, bída, strach, absence lásky a přátelství, nezaměstnanost, rozvody, nejistota, sociální dávky, zkažená mládež. Takto někteří mezi námi charakterizují dnešní českou společnost. Samozřejmě připouští i kladné stránky. Demokratické principy, vyšší úroveň medicíny, možnost cestování, vzdělávání, lidé mohou realizovat svoje představy v zaměstnání, podnikání apod.

Dnešní svět je také charakterizován jako honba za materialismem. Peníze se staly jedinou jistotou, dokonce i na úkor lásky. U některých jedinců kariéra dostává přednost před rodinou. Pokud peníze budou více než dítě, lidstvo vymře.

3.1 Současná česká rodina

Díky společenské transformaci na počátku devadesátých let prodělala naše republika překotný ekonomický, kulturní a sociální vývoj.

Opravdová svoboda se stala skutečností, která nám otevřela dveře k novým možnostem v pracovním, osobním a rodinném životě. Ekonomické podmínky stály za zrodem odlišné životní úrovně lidí, které postupně vedly k změnám pohledu na rodinný život, který byl dříve prakticky jediným možným řešením.⁵⁴

Lidé mohou cestovat, vzdělávat se, realizovat svoje představy v zaměstnání, podnikání. Odvrácenou demokracie je rodinné a reprodukční chování populace. Postupně se mění postavení manželství, rodiny a zvláště dětí v pořadí životních plánů. Klesá sňatečnost a porodnost, začal se zvyšovat věk partnerů vstupujících do manželství. Díky novým možnostem a individuálním zájmům mladí dospělí žijí déle u rodičů a svatbu a narození prvního potomka odkládají na pozdější dobu. Pro mnoho mladých lidí je myšlenka na jejich vlastní rodičovství zdrojem nejistoty. Většinou si sami sebe nedokáží až do narození dítěte v rodičovské roli představit. V dnešní době není jednoduché zvládnout péči o děti, zajistit rodinu, věnovat se kariéře.

---

⁵⁴ KOVAŘÍK, Jiří a Petr ŠMOLKA. *Současná rodina: problémy - konstanty - proměny - naděje*. Praha: Asociace manželských a rodinných poradců ČR, 1996, s. 17. ISBN neuváděno.

Česká rodina nabývá nových, rozmanitějších podob. Radikálním způsobem se změnilo chování obyvatelstva ve všech sférách společenského života. Nová hospodářská a sociální situace se promítla v demografickém chování. V krátké době několika let došlo k takovým změnám, které probíhaly v západoevropských zemích po dobu 20–25 let.⁵⁵

Jak uvádí Kraus, „do proměny současné rodiny zasahují také sociální role rodičů. Složitý a dlouhodobý proces demokratizace uvnitř rodiny umožnil ztrátu dřívějšího výsadního mocenského postavení muže v rodině. Žena získala některá práva, ale i povinnosti, které dříve náležely jen muži. Také děti se stále aktivněji a tvořivěji podílejí na organizaci rodinného života.“⁵⁶

S počátkem moderní doby došlo k rozvolnění některých důležitých pout, kterými společnost držela pospolu rodinu jako mezigenerační společenství i jako manželský pár. Klesla síla ekonomického tlaku na udržení rodiny, protože už není v první řadě společenstvím majetku a sdílením hospodářství.⁵⁷

Demografický údaj, že uzavírané manželství skončí s 50% pravděpodobností rozvodem, je i často citován v médiích a podílí se svým způsobem na celkovém pocitu nejistoty mužů a žen v manželství. Dokonce může vést k rezignaci na aspiraci řádné manželství založit i na odhodlání prožít v něm pospolu podstatnou část života, během níž děti rodiče potřebují. Tato rezignace může být vysvětlením zvýšené mimomanželské plodnosti, ale také poklesu porodnosti. Je to typické „sebenaplňující se proroctví“: když dost lidí uvěří, že něco je, začnou podle toho jednat a ono se to také stane skutečností.⁵⁸

„Šance na stabilní rodinu však není tak malá, jak naznačuje ona padesátiprocentní pravděpodobnost rozpadu manželství, kterou vyčteme ze souhrnné míry rozvodovosti, neboť určitá malá část populace se rozvede za život několikrát.“⁵⁹

---

⁵⁵ FIALOVÁ, Ludmila. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Studie (Sociologické nakladatelství), s. 135. ISBN 80-85850-87-7.

⁵⁶ KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, s. 81. ISBN 80-7315-004-2.

⁵⁷ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Ilustrace Vladimír Jiránek. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s. 266. ISBN 80-86429-58-X.

⁵⁸ Tamtéž, s. 267–268.

⁵⁹ Tamtéž, s. 268.

V dnešní postmoderní době je kladen hlavně důraz na individualitu. Toto nejvíce odnášejí děti, protože na ně nezbyvá v rodině energie. Vztahy vyžadují investici časovou, emocionální i finanční.

Krise rodiny souvisí také s emancipací žen. Emancipace žen změnila v podstatě celou společnost. Přestává být existenčně závislá na manželovi. Dnes žena může uživit sebe i svou rodinu a rozhodnout se, kolik bude mít dětí. Život typické rodiny minulého režimu omezoval státní aparát a společenská atmosféra oslabovala vzájemnou důvěru mezi lidmi. To se podepsalo i na chování většiny rodin, které se uzavřely do sebe a snažily se bez větší újmy přežít. Vytvořily si proto dva světy, jeden pro nejbližší okruh příbuzenstva a druhý pro vystupování na veřejnosti. V rodině byly role předem stanovené a jednalo se o pozůstatek minulosti, který bylo velmi těžké změnit. Žena se většinou starala o domácí krb a muž měl zpravidla jako živitel hlavní slovo. Stabilita byla ovlivněna životním stereotypem a počet rozvodů utěšeně narůstal. Koncem 40. let minulého století se u nás rozpadalo přibližně 6 až 8 tisíc manželství ročně, zatímco v 80. letech to bylo mezi 30 až 35 tisíci.⁶⁰

Jako charakteristické znaky současné rodiny Kraus uvádí:

- **demokratizace uvnitř rodiny** (muž ztratil dřívější výsadní postavení v rodině, žena získala některá práva a povinnosti, které dříve náležely muži);
- **rodina se dostává do izolovanosti**, žije v uzavření před vnější společností;
- **zmenšuje se**, což může vést k nestabilitě rodiny;
- **dezintegrace** (rodina se neschází pohromadě, přibývá rodin, kde se lidé pouze potkávají, nekomunikují spolu, v rodině je vázán každý na své vlastní záliby, děti jsou odkázány samy na sebe, nastává **atomizace života v rodině**);
- **zatížení rodičů pracovními aktivitami, značné časové zaneprázdnění** (bývá kompenzováno nadměrným přísunem materiálních prostředků dítěti, které vede k neskromnosti, sobectví, povýšenosti, důsledkem i deviantní chování);
- **model současné rodiny bývá stále častěji dvoukariérový** (důsledky – rozpady rodin);
- Česká republika patří k zemím s **nejvyšším výskytem rozvodů**;

---

⁶⁰ KOVAŘÍK, Jiří a Petr ŠMOLKA. *Současná rodina: problémy - konstanty - proměny - naděje*. Praha: Asociace manželských a rodinných poradců ČR, 1996, s. 3–5. ISBN neuvedeno.

- **diferencovanost rodin podle socioekonomické úrovně** (zadluženost může vést k sociálnímu vyloučení).⁶¹

Domnívám se, že bychom se měli zamyslet nad uvedeným řádky. „*Manželství a rodiny ztratily část svého postavení, zůstávají důležitým sociálním zázemím pro život jednotlivců, prostorem pro uspokojování citových potřeb a stabilizovaným přístavem v bouřích života moderní společnosti (politických, hospodářských, sociálních). Těmito bouřemi se bude rodina otřásat trvale a ještě více než kdykoli v minulosti. Tím větší význam bude mít pevná rodina pro ty, kteří v manželství a péči o děti budou vidět kus své osobní realizace a vnitřního uspokojení.*“⁶²

3.2 Postavení rodiny ve společnosti

V současnosti dochází k mnoha závažným změnám v životě rodiny. Sílí různé tlaky, které rodinu podrývají a oslabují. Tato situace bezpochyby souvisí s rozpadem mravních měřítek i hodnotového systému společnosti. Také materiální zatížení rodin narušuje vztahy mezi partnery i mezi rodiči a dětmi. Pracovní nároky znamenají mnoho komplikací, včetně těch, které se týkají společného trávení volného času.

Pro společnost je rodina důležitá z hlediska udržení lidstva. Přesto není její role ve společnosti dostatečně podporována. Dochází k pokroku ve vědě a technice, ale moderní doba tyto výsledky není schopna využít pro lepší a spokojenější soužití lidí a postavení rodiny. Na rodinu negativně působí prohlubující se sociální rozdíly.

Soudržná rodina je nezbytným předpokladem existence soudržné společnosti. V současnosti se však do rozporu s touto přirozenou rolí rodin dostává zvýšená orientace na individualitu, profesní seberealizaci, výkon a flexibilitu. To má vliv na vztahy mezi partnery a mezi generacemi v rodině.⁶³

---

⁶¹ KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, s. 83 - 86. ISBN 978-80-7367-383-3.

⁶² FIALOVÁ, Ludmila. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Studie (Sociologické nakladatelství), s. 138. ISBN 80-85850-87-7.

⁶³ *Národní zpráva o rodině*. Praha: MPSV, 2004, s. 17

Ženy mají možnost zůstat na rodičovské dovolené až čtyři roky (nejdéle ze zemí Evropské unie), ale mnohé z nich to za luxus nepovažují. Rodinám chybí finance, a proto se ženy do zaměstnání vrací dříve. Současná rodina je rodinou zaměstnaných rodičů. Nedostatek míst ve státních školkách a neochota některých zaměstnavatelů vyjít matkám vstříc, může vést k nespokojenosti jak v pracovním, tak v důsledku i rodinném životě. Za jeden z největších pracovních benefitů je mladá generací a rodiči dětí považována alespoň příležitostná práce z domova, takzvaný home office. U některých profesí je to nereálné. Zaměstnavatelé se někdy snaží hledat způsoby, jak sladit pracovní a rodinný život svých zaměstnanců. Rodiny by také ocenily podnikové školky, více nabídek polovičních a flexibilních pracovních úvazků.

Dnešní rodiny se potýkají s nejistotou na trhu práce, bojí se ztráty zaměstnání, která s sebou může přinášet mnoho negativních sociálních, psychologických, ale také zdravotních důsledků do života jedince a jeho rodiny. Zvyšují se životní náklady a především osamělé matky, ale i úplné rodiny s dětmi jsou ohroženy chudobou a ocitají se na okraji společnosti.

Média nás utvrzují v tom, že děti jsou zátěž a vydání. Je spočítáno, kolik korun stojí výchova dítěte, a zdá se, že dnes vše mluví proti dětem. Bertini uvádí, že výchova jednoho dítěte v České republice představuje výdaje kolem 1,5 milionu korun.⁶⁴

České rodiny se přiblížily v polistopadovém období svými hodnotami i stylem života a populačním chováním západním zemím. Akcent na rodinu se vytrácí. Klesla fertilita a vzhledem k rostoucím nákladům mateřství klesá i hodnota dítěte v kontextu životních strategií. Teprve budoucnost ukáže, zda pokles hodnoty dítěte a tím i pokles porodnosti v České republice bude trvalý a nakolik bude udržen současný paradox: fakt, že lidé stále ještě chápou děti jako nejvyšší hodnotu svého života, ale nemají je.⁶⁵

---

⁶⁴ BERTINI, Kristine. *Sendvičová rodina: souběžná péče o malé děti a seniory*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013, s. 82. ISBN 978-80-262-0478-7.

⁶⁵ SIROVÁTKA, Tomáš a Ondřej HORA (eds.). *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Vyd. 1. Boskovice: Fakulta sociálních studií (Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti) Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Albert, 2008, s. 115. ISBN 978-80-7326-140-5.

3.3 Životní styl

Životní styl – pod tímto pojmem si každý z nás představí něco jiného. Jak a kde žijeme, jak se oblékáme, jakým hodnotám dáváme přednost, jakým způsobem vychováváme děti. Jaké je postavení rodiny jako nejmenší sociální skupiny ve společnosti, tak je také rodina společností vnímána. Není možné opominout fakt, že finanční situace ovlivňuje výrazným způsobem životní styl rodiny.

Svět se unifikuje, sociální jevy mají celosvětové souvislosti. Obrovskou měrou se na tvorbě globálního životního stylu podílí internet a masmédiá, která nás ovlivňují a ukazují, jak a na co je potřeba vydělávat, jak žít, na co se těšit. Důsledkem globalizace je konzumní způsob života, charakterizovaný programovou spotřebou a zábavou.⁶⁶

Honíme se za věcmi, které vlastně ani nepotřebujeme, nebo si je ani nemůžeme dovolit. Nová auta, atraktivní bydlení, přístroje a zařízení slibující, že nás učiní svobodnějšími. Pokud se na tento hmotný majetek podíváme z jiné stránky, než z hlediska peněz, neposkytuje nám vůbec takové uspokojení, jaké slibuje.⁶⁷

Dnešní společnost je orientovaná především na výkon jedince a materiální hodnoty. Životní styl jednotlivce souvisí především s jeho vlastními životními plány. Lidské štěstí dnes znamená „bavit se“ – konzumovat, přijímat zboží,žitky, potravu, lidi, vztahy. Dnešní době vládne kult mládí a krásy, do popředí se dostávají sebestřední, nezakotvení, draví jedinci, neohlížející se na potřeby druhých, nemající zájem nechat se brzdit rodinou. Trend mladých lidí je žít sám. Pomalu se nepřipouští ani život v páru, natož v rodině. Každý chce tak strašně moc být sám sebou a něco dokázat, že se mu rodinný kompromis a starost o druhého do jeho plánu nevejdou.

Největší změny v současném životním stylu můžeme zaznamenat v populačním vývoji, ve způsobu trávení volného času, v péči o zdraví. Od určitého věku je pro partnery obtížné měnit své zvyky a svůj styl života kvůli narození dítěte.

V kontextu společenských změn shledáváme dopady jak na hodnotovou orientaci společnosti, tak na měnící se vazby – kariéra a rodina, rodiče a děti.

---

⁶⁶ KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, s. 169. ISBN 978-80-7367-383-3.

⁶⁷ DOBSON, James C. *Výchova dětí*. 1. vyd. Brno: Nová naděje, 1995, s. 26. ISBN 80-901726-4-4.

Rodičovství určuje životní styl naprosto zásadně. Rozhodnout se pro rodičovství znamená rozhodnout se pro jiný život, než mají bezdětní. Člověk musí při všech rozhodnutích mít na zřeteli, že nerozhoduje pouze o sobě. Rodičovství člověku dává obrovskou motivaci, ale také ho svazuje a mění. Až do nedávna bylo založení rodiny přirozenou osou života.⁶⁸

3.4 Rodina a demografická data

Demografické statistiky mají u nás dlouholetou tradici. Vycházejí z údajů pravidelně publikovaných Českým statistickým úřadem.

Přibližně od poloviny 60. let se v někdejším Československu, tak jako v ostatních socialistických zemích, vytvořil tzv. východoevropský model demografického chování. Odrážel životní způsob, k němuž vedly státy „reálného socialismu“ své občany ve snaze zajistit prostou reprodukci obyvatelstva. V době normalizace byly vytvářeny mladým lidem společností podmínky, které usnadňovaly založení rodiny – novomanželské půjčky, prodlužující se mateřská dovolená, plošné sociální dávky, jesle, školky, dotované ceny potravin a dětského zboží aj. Mladým rodinám s dětmi byly přidělovány přednostně byty. Politika vytváření sociálních jistot odváděla mladé lidi od angažování se v politice.⁶⁹ Děti narozené v 70. letech měly mladé rodiče. Průměrný matek činil 24 let (věk ženichů byl 24 let a nevěst 22 let). Děti byly vychovávány vůbec nejmladšími rodiči v moderní české historii. Malé děti měly také mladé prarodiče – kolem 40 let.⁷⁰ Do konce roku 1989 se přes 90 % dětí rodilo manželským párům.⁷¹

Po listopadu 1989 můžeme v rodinném chování české populace identifikovat rysy naprosto odlišné od života předcházející generace. Výrazným rysem je individualismus, upřednostňování vlastních potřeb a zájmů, hledání smysluplnosti života. V dnešní době již není ani ekonomický tlak na udržení rodiny.

---

⁶⁸ MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. Základy sociologie, s. 279. ISBN 80-86429-05-9.

⁶⁹ FIALOVÁ, Ludmila. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Studie (Sociologické nakladatelství), s. 10–11. ISBN 80-85850-87-7.

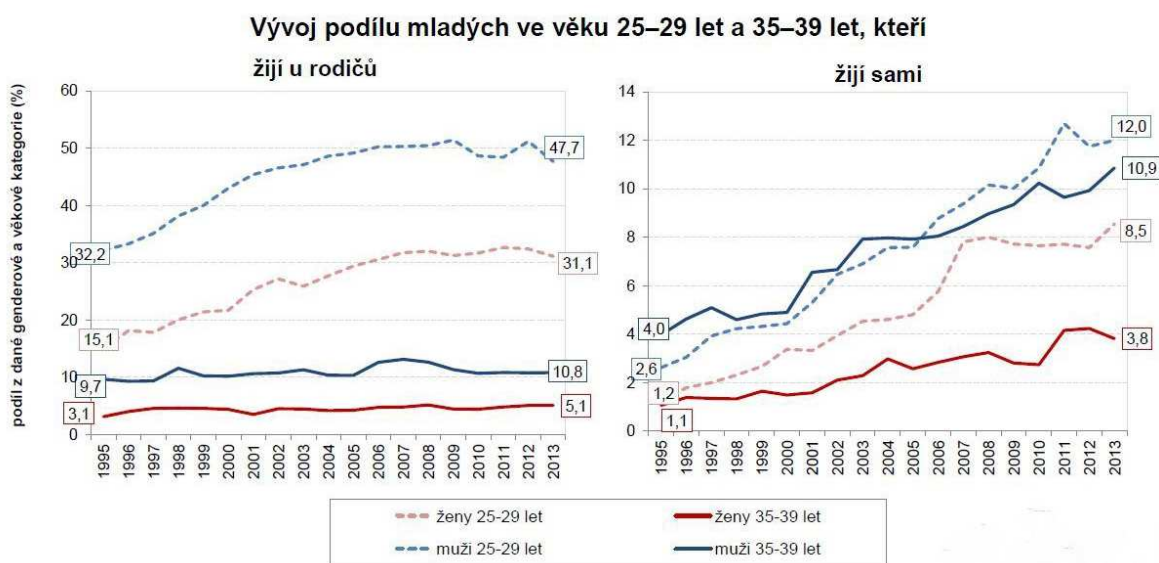
⁷⁰ Tamtéž, s. 30.

⁷¹ HAMPLOVÁ, Dana. *Děti na psí knížku?: mimomanželská plodnost v ČR*. Vyd. 1. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2007, s. 27. ISBN 978-80-7330-128-6.

Proměny v demografických ukazatelích – sňatečnost, rozvodovost, porodnost, osamělé osoby s dětmi, jsou natolik výrazné, že se dostávají do pozornosti odborníků, ale i laické veřejnosti a tak není jediného českého občana, který by se nějakým způsobem nedozvěděl o negativním populačním vývoji.⁷² Mezi alarmující data například patřilo, že počet narozených dětí na jednu ženu v manželství klesl mezi roky 1990 a 2006 na polovinu – z 1,74 na 0,87 dítěte⁷³ nebo údaj, že v roce 1999 se v České republice narodilo vůbec nejméně dětí za celé dvacáté století.⁷⁴ Zajímavý je také údaj, že zatímco v roce 1995 bydlelo u rodičů 15,1 % žen a 32,2 % mužů ve věku 25–29 let, do roku 2013 se tento podíl žen zdvojnásobil na 31,1 % a u mužů dosáhl téměř 50 %.

Níže uvádím data Českého statistického úřadu, týkající se **změn v rodinném chování současné české populace** včetně srovnání s ostatními zeměmi Evropské unie.⁷⁵

Obr. 1. Podíl mladých lidí žijících u rodičů a samostatně žijících v ČR.

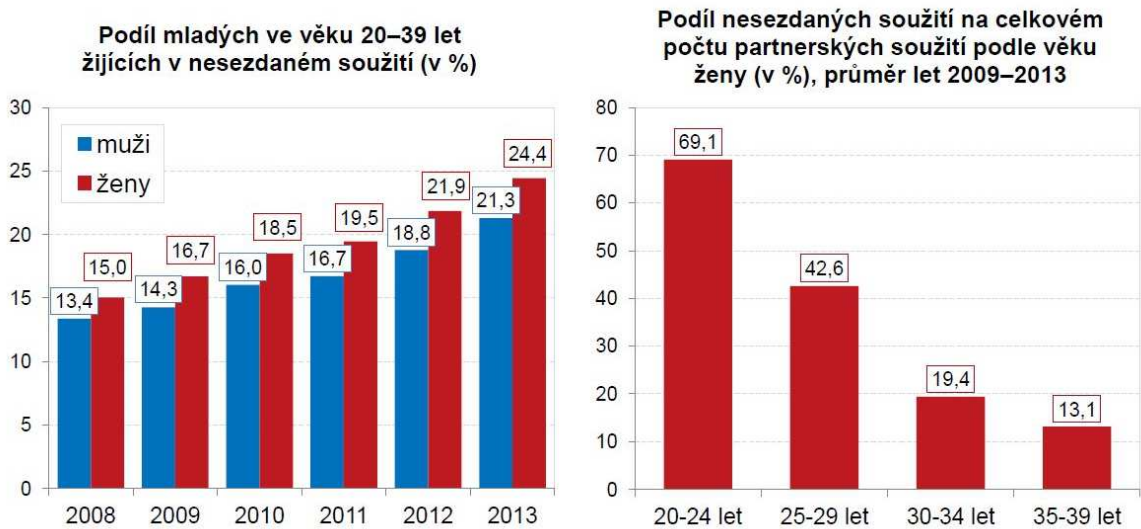
Zdroj dat: ČSÚ

⁷² ŠŤASTNÁ, Anna. *Neúplné rodiny v České republice a ve vybraných evropských zemích*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2009. ISBN 978-80-7416-038-7.

⁷³ HAMPLOVÁ, Dana. *Děti na psí knížku?: mimomanželská plodnost v ČR*. Vyd. 1. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2007, s. 17. ISBN 978-80-7330-128-6.

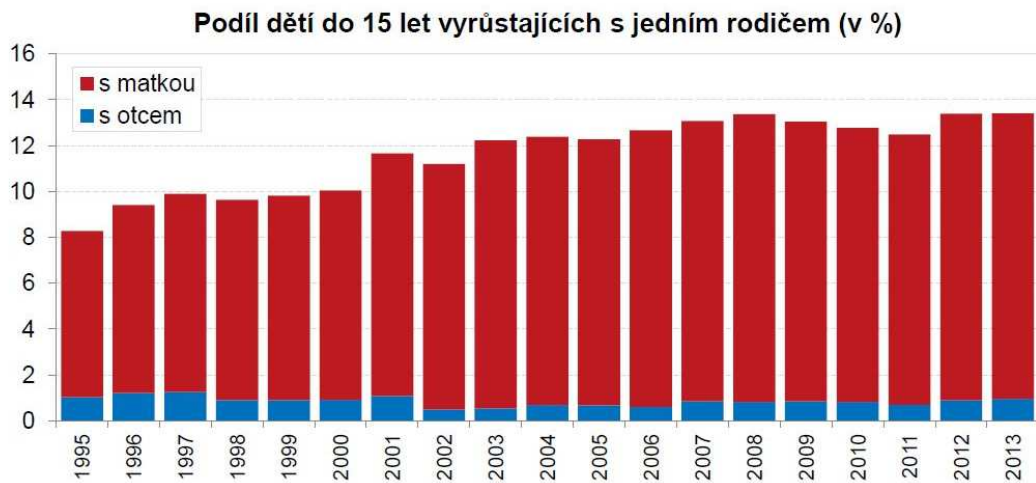
⁷⁴ KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, s. 81. ISBN 978-80-7367-383-3.

⁷⁵ KOHOUTOVÁ, Iva a Ondřej Nývlt. *Rodina a statistika*. Český statistický úřad. [online]. 9.4.2014 [cit. 2016-03-28]. Dostupné z: <http://www.slideshare.net/statistickyurad/rodina-a-statistika-2014>

Obr. 2. Mladí lidé a nesezdaná soužití v ČR.

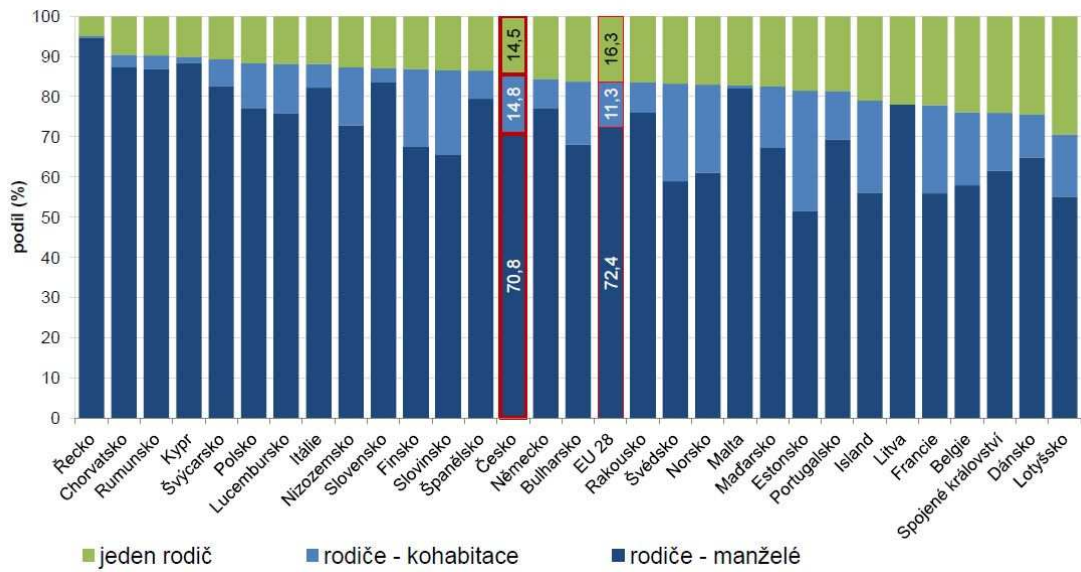
Zdroj dat: ČSÚ

Obr. 3. Děti do 15 let vyrůstající s jedním rodičem v ČR.

Zdroj dat: ČSÚ

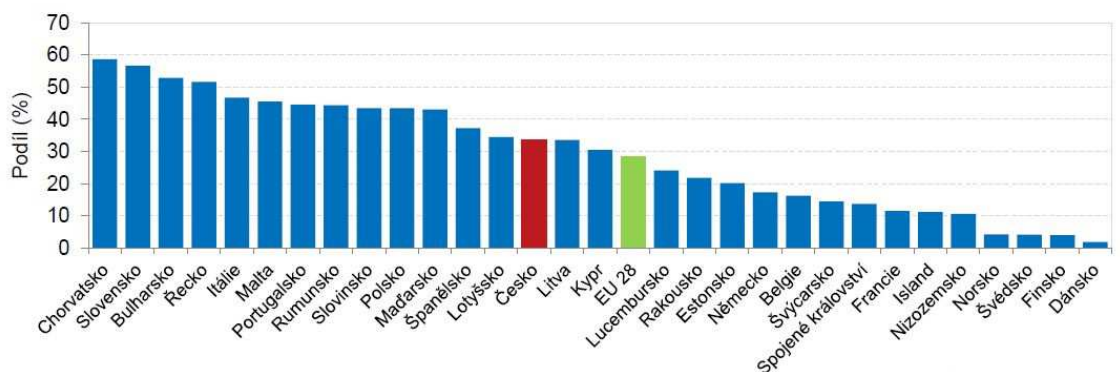
Děti do 18 let podle typu domácnosti (2012)

Obr. 4. Typy domácností s dětmi do 18 let v zemích EU.

Zdroj dat: ČSÚ

Mladí ve věku 25–34 let žijící s rodiči (2012)

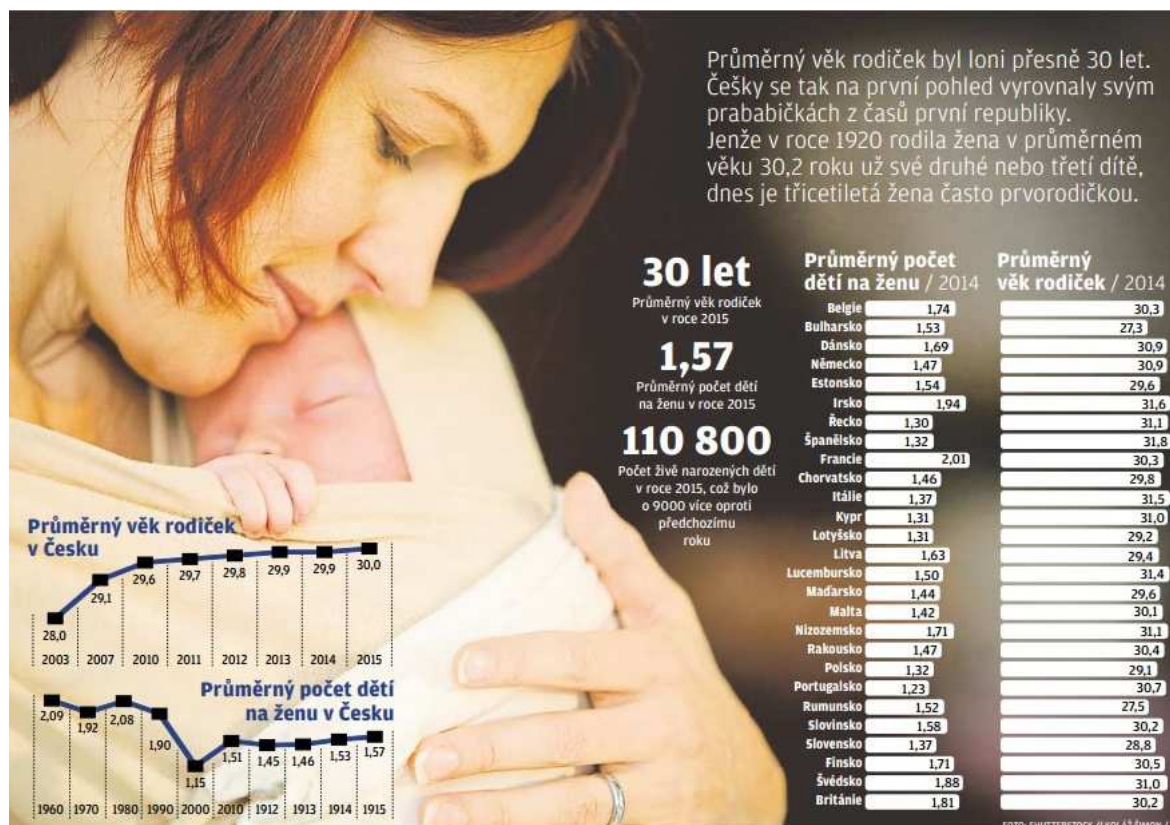

Obr. 5. Mladí lidé žijící s rodiči v zemích EU.

Zdroj dat: ČSÚ

Podle nejnovějších údajů Českého statistického úřadu **poprvé v roce 2015 průměrný věk matek při porodu prolomil hranici třiceti let**. Jedná se o historicky nejvyšší věk. Mimo manželství se u nás narodila skoro polovina dětí. Podle sociologů se věk rodiček zvyšuje plynule od revoluce. Vysvětlení můžeme nalézt v tom, že spousta žen studuje vysokou školu a rodinu zakládá později. Avšak trend posunu věku rodiček se objevuje i u středoškolaček. Skladba současné společnosti je jiná a dává přednost jiným hodnotám. Založení rodiny přestalo být prioritou, pro mladé lidi je důležitější kariéra nebo život bez závazků, často si zachovávají zázemí u rodičů a zkoušejí si dospělost nanečisto⁷⁶.

Z níže uvedených dat můžeme vyčíst **průměrný počet dětí na ženu a průměrný věk rodiček** v ČR a v zemích Evropské unie.

Obr. 6. Rodičky stárnou.

Zdroj dat: Lidové noviny

⁷⁶ KABÁTOVÁ, Michaela. Rodičky stárnou: mají dítě až ve třiceti. *Lidové noviny*, 26 March 2016, p. 1, 5. ISSN 0862-5921.

Z výroční zprávy Českého statistického úřadu se mimo jiné můžeme dozvědět, že v České republice **v roce 2015**:

- byla vyšší úroveň plodnosti – vzrostla na 1,57 dítěte na ženu (v roce 2013 nedosahovala ani 1,5 dítěte na ženu);
- zvýšil se počet narozených dětí (meziročně o 900);
- v evropském srovnání se české ženy dostávají s 1,57 dítětem na jednu ženu pod průměr;
- podíl živě narozených mimo manželství dosahoval 47,8 % (v roce 2014 bylo 46,7 %);
- zvýšil se počet uzavřených manželství – celkem 48 200 párů (o 2 600 párů více než v předchozím roce);
- méně manželství bylo rozvedeno (o 700 méně než v roce 2014), přesto patříme k zemím, kde se manželství rozpadají nejčastěji – každé druhé.⁷⁷

---

⁷⁷ KABÁTOVÁ, Michaela. Rodičky stárnou: mají dítě až ve třiceti. *Lidové noviny*, 26 March 2016, p. 5. ISSN 0862-5921.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VOLBA FOREM SOUŽITÍ PRO VÝCHOVU DĚTÍ

V praktické části je pomocí kvantitativního výzkumu zjišťováno, jakým formám soužití pro výchovu dětí dávají v současné době lidé přednost.

Nejprve jsem si stanovila výzkumný cíl a následně zvolila výzkumnou metodu.

4.1 Cíl výzkumu, hypotézy

Primárním **cílem výzkumu** je zjištění, *zda lidé, vychovávající děti do 15 let věku, preferují pro jejich výchovu manželství, nebo volí alternativní formy soužití.*

Jako dílčí cíle jsem si stanovila zjistit:

- kolik dětí žije v rodině;
- jaký je věk matky při narození prvního dítěte;
- zda je volný čas využíván pro společné aktivity.

V souladu s cíli výzkumu jsou stanoveny následující hypotézy:

H1: Více lidí volí pro výchovu dětí manželství, než jiné formy soužití.

H2: Rodin se dvěma dětmi je více, než rodin s jedním dítětem.

H3: Více matek rodilo své první dítě ve věku 21 až 25 let, než ve věku 26 až 30 let.

H4: Je více rodin, které využívají volný čas pro společné aktivity než těch, kteří volný čas společně nevyužívají.

4.2 Výzkumná metoda a výzkumný nástroj

Pro provedení výzkumu jsem zvolila **kvantitativní výzkumnou metodu**. Pojetí výzkumu jsem volila podle toho, co chci zkoumat, v tomto případě názory a postoje. Zkoumanou skutečnost mohu zachytit pomocí čísel, což by kvalitativní výzkum neumožňoval.

Jako **výzkumnou metodu** jsem zvolila dotazník. Metodou dotazníku poměrně rychle shromáždíme množství dat v kratším časovém období od většího počtu respondentů. V pedagogických výzkumech je tato metoda hodně frekventovaná.

Výzkumným nástrojem je dotazník. Gavora vymezuje dotazník jako „*způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí.*“⁷⁸

Při tvorbě dotazníku jsem vycházela z obecných zásad pro tvorbu dotazníku. Dotazník (viz příloha P I) se skládá ze tří částí. Ve vstupní části se představuji a uvádím všeobecné informace, druhá část obsahuje jednotlivé položky a závěr dotazníku patří poděkování respondentům. Dotazník obsahuje 20 položek – faktografické údaje, uzavřené, polouzavřené, otevřené a škálové otázky.

Škály jsou vhodné na posouzení a hodnocení jevů, postojů a názorů. Počet stupňů je vždy nepárový. Pro souhlas či nesouhlas respondenta s uvedeným výrokiem v dotazníku jsem použila pět stupňů: určitě ano, spíše ano, nevím, spíše ne, určitě ne.

Mírou reliability (spolehlivosti výzkumného nástroje) je v tomto případě shoda.

4.3 Výzkumný soubor a výzkumná jednotka

Výzkumným souborem jsou lidé, žijící v domácnosti alespoň s jedním dítětem ve věku do 15 let. Reprezentativní **vzorek**, respondenty, jsem zvolila záměrným výběrem vzhledem k uvedené podmínce a cíli výzkumu. **Výzkumná jednotka** byla vytvořena technikou nabalování, tzv. snowball, neboli sněhové koule. Nejprve jsem využila osobní kontakty a primárními respondenty byli moji přátelé a známí, které jsem požádala o zprostředkování distribuce dotazníků dalším jejich přátelům a známým. Výzkumnou jednotku tvořili příslušníci střední třídy (převážně zaměstnanci) z Jihomoravského kraje (měst i venkova).

Přesnou délku vyplňování a počet položek dotazníku jsem určila na konkrétním vzorku respondentů v **předvýzkumu** před samotnou realizací výzkumu. Ověřila jsem si, zda jsou jednotlivé prvky v mém dotazníku formulovány jasně, srozumitelně a vhodně. Požádala

---

⁷⁸ GAVORA, Peter. *Výzkumné metody v pedagogice: příručka pro studenty, učitele a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1996. Edice pedagogické literatury, s. 53. ISBN 80-85931-15-X.

jsem šest přátel o zpětnou vazbu. Po vzájemné konzultaci jsem některé položky nepatrně přeformulovala. Shodli jsme se, že vyplňování dotazníku netrvá déle než 10 minut.

Administrace probíhala během měsíce března roku 2016. Dotazník byl předáván v listinné podobě. Respondenti měli o problematiku zájem, byli ochotni spolupracovat. Díky způsobu **distribuce** a následnému sběru dosáhla **návratnost** dotazníků 98 % (dva se nevrátili). Poté jsem dotazníky zkontrolovala a prověřila, zda jsou řádně vyplněny. Zjistila jsem, že dva respondenti nevyplnili druhou stranu dotazníku, a proto jsem dotazníky vyřadila. Rozdala jsem čtyři nové dotazníky, abych mohla zpracovávat odpovědi plánovaného počtu 100 respondentů. Předmětné dotazníky již byly vráceny v pořádku.

Odpovědi jsem zanesla do předem připravených tabulek. Výsledky jsem zpracovala do grafů pomocí programu Excel. Porovnáním vypočtených statistických dat jsem si následně potvrdila či vyvrátila hypotézy, stanovené na počátku šetření.

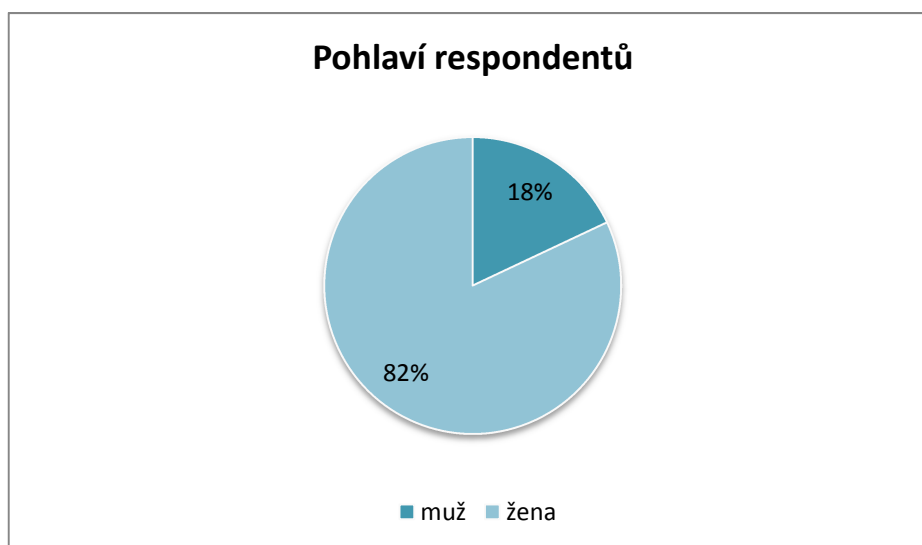
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH INTERPRETACE

V této kapitole uvádím analýzu dotazníků, vyhodnocení a interpretaci výsledků provedeného kvantitativního výzkumu. Závěr bude patřit shrnutí výzkumu a diskusi.

5.1 Analýza dotazníků

První dvě otázky dotazníku byly faktografické, respondenti měli uvést pohlaví, rok narození a dosažené vzdělání.

Výzkumu se zúčastnilo, jak již bylo zmiňováno, celkem 100 respondentů, z toho 18 % mužů a 82 % žen. Vyšší zastoupení žen je dáno pravděpodobně skutečností, že ženy jsou častěji ochotny spolupracovat a k anketám a průzkumům jsou vstřícnější. Věkový průměr respondentů byl 39 let, nejmladší byla žena ve věku 21 let, nejstarším muž ve věku 55 let.

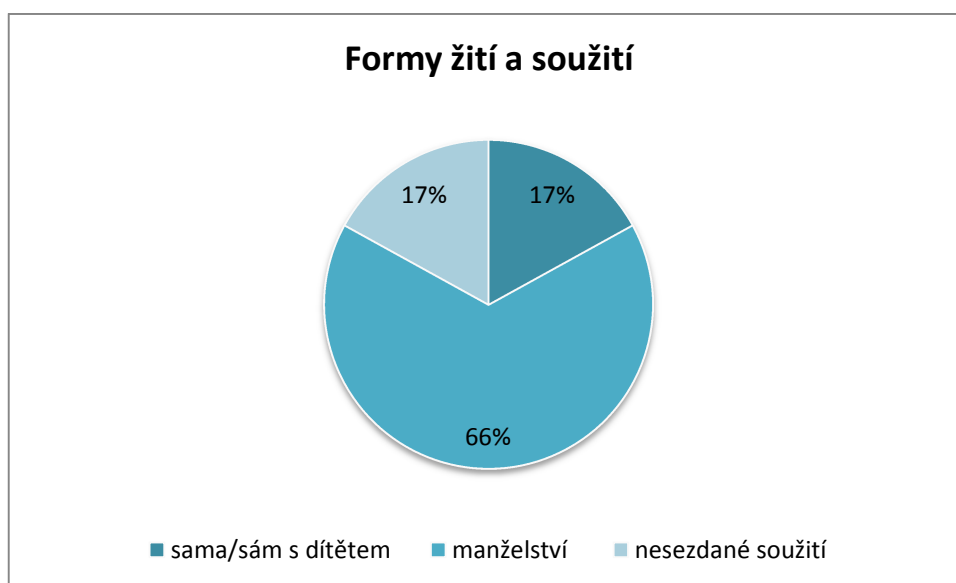
Graf 1. Pohlaví respondentů.

Šetření se zúčastnilo nejvíce respondentů se středoškolským vzděláním (67 %). Vysokoškolské vzdělání uvedlo 29 % a základní vzdělání 4 % respondentů.

Graf 2. Vzdělání respondentů.

Třetí položka dotazníku směřovala ke zjištění, v jakém vztahu respondenti žijí. Z uvedeného grafu vyplývá, že nejvíce respondentů žije v manželství (66 %). Zastoupení příznivců nesezdaného soužití a osaměle žijících rodičů je naprosto shodné – po 17 %.

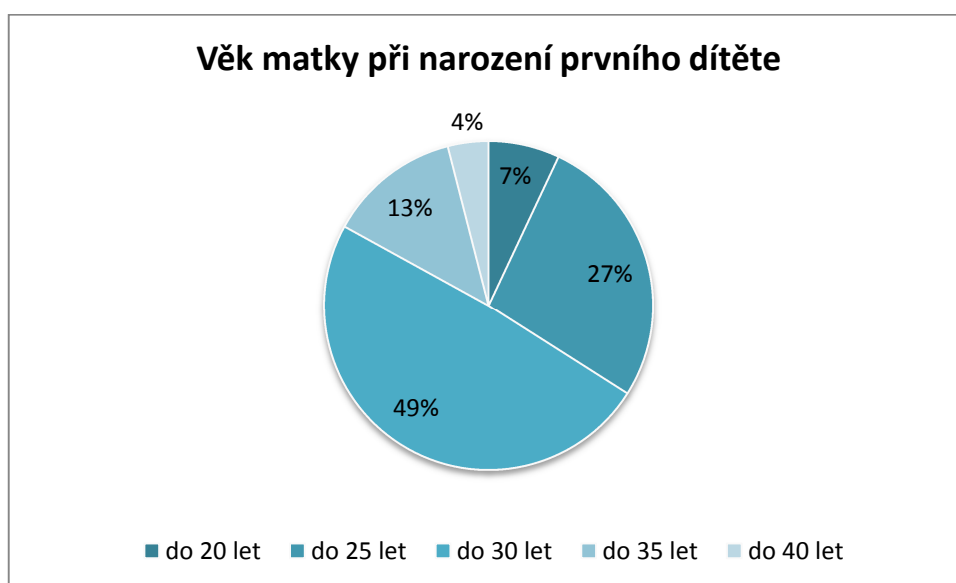

Graf 3. Formy žití a soužití.

Čtvrtá otázka byla otevřená. Ženy měly uvést svůj věk při narození prvního dítěte a muži měli uvést věk matky (v domácnosti) při narození prvního dítěte – v souladu s instrukcemi v hlavičce dotazníku. Všichni respondenti si s tímto „oříškem“ poradili.

Průměrný věk matky při narození prvního dítěte činil 26,9 let. Nejmladší matkou se stala žena v 19 letech, nejstarší ve věku 39 let.

Pro srovnání jsem věk prvorodiček rozdělila do kategorií po pěti letech. Nejvíce žen, téměř polovina, mělo své první dítě v kategorii ve věku od 26 do 30 let (49 %).

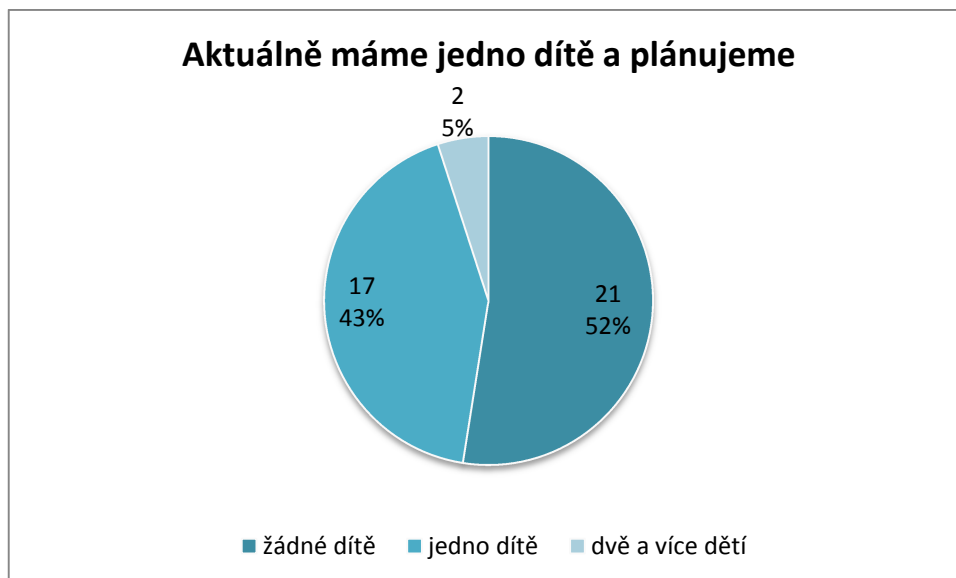

Graf 4. Věk matky při narození prvního dítěte.

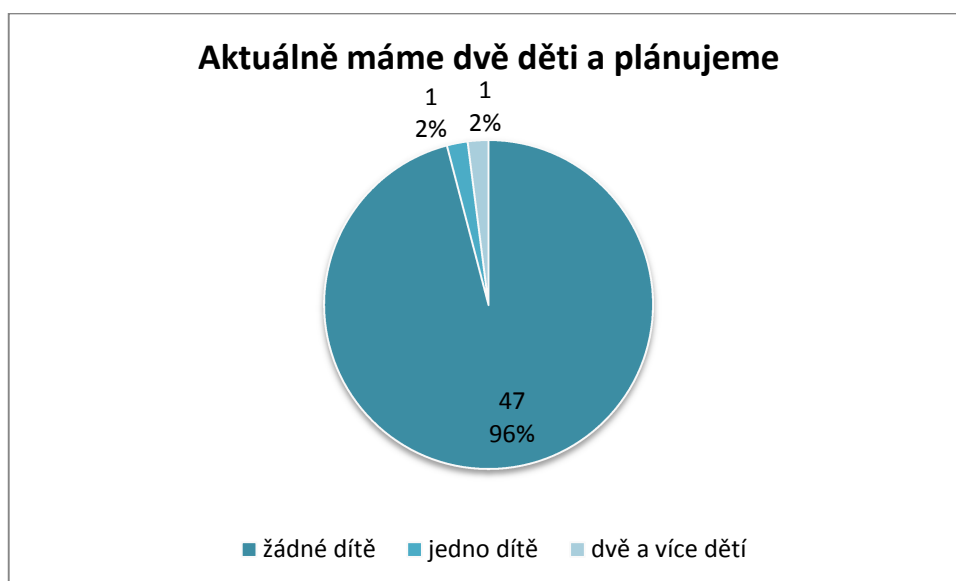
Následující dvě dotazníkové položky se týkaly zjištění, kolik je v domácnosti dětí, respektive kolik dětí respondenti do budoucna plánují.

Z výsledků vyplynulo, že jedno dítě má 40 %, dvě děti 49 % a tři a více dětí má 11 % respondentů.

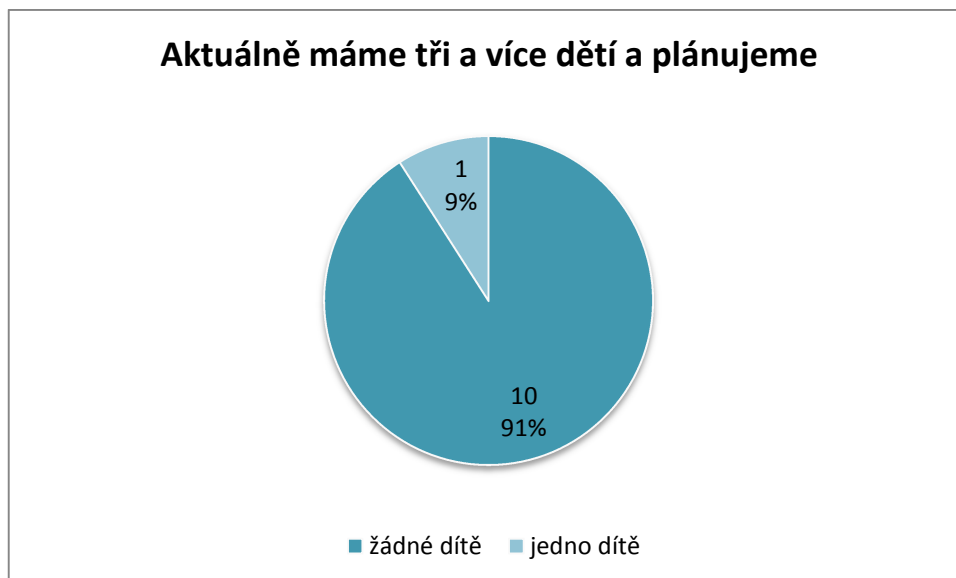
Ze získaných dat jsem vytvořila níže uvedené grafy, znázorňující, kolik dětí je v současné době v domácnosti a kolik dětí respondenti plánují do budoucna. Jedno dítě má a více dětí již neplánuje 52 % domácností. V 96 % domácností jsou dvě děti a další již neplánují. 91 % respondentů uvedlo, že mají tři a více dětí a více jich již neplánují.

Graf 5. Aktuálně máme jedno dítě a plánujeme.

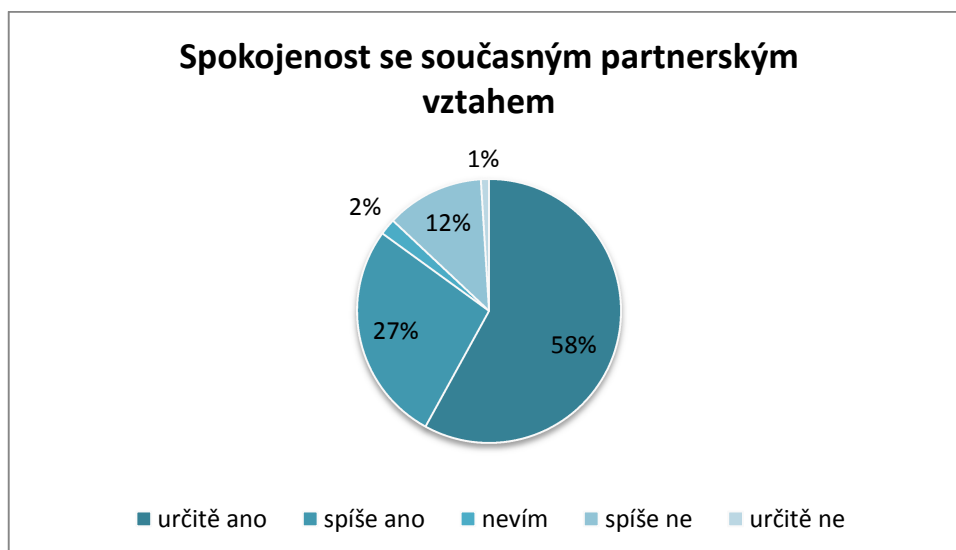

Graf 6. Aktuálně máme dvě děti a plánujeme.

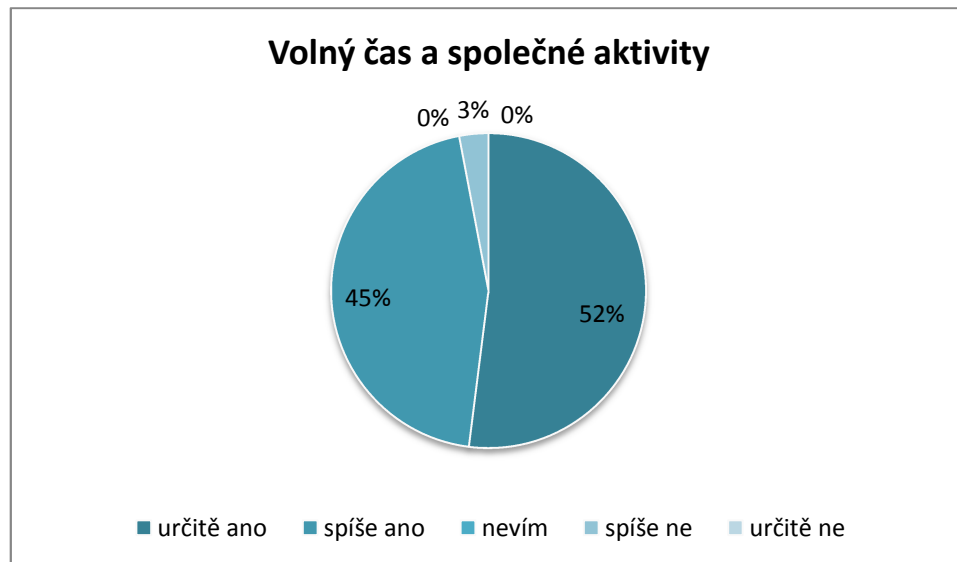
Graf 7. Aktuálně máme tři a více dětí a plánujeme.

Následující graf se vztahuje k dotazníkové položce č. 7. Respondenti se měli vyjádřit k výroku: „Jsem spokojen(a) s partnerským vztahem, ve kterém v současné době žiji.“. Více než polovina respondentů uvedla „určitě ano“ (58 %) a „spíše ano“ 27 %.

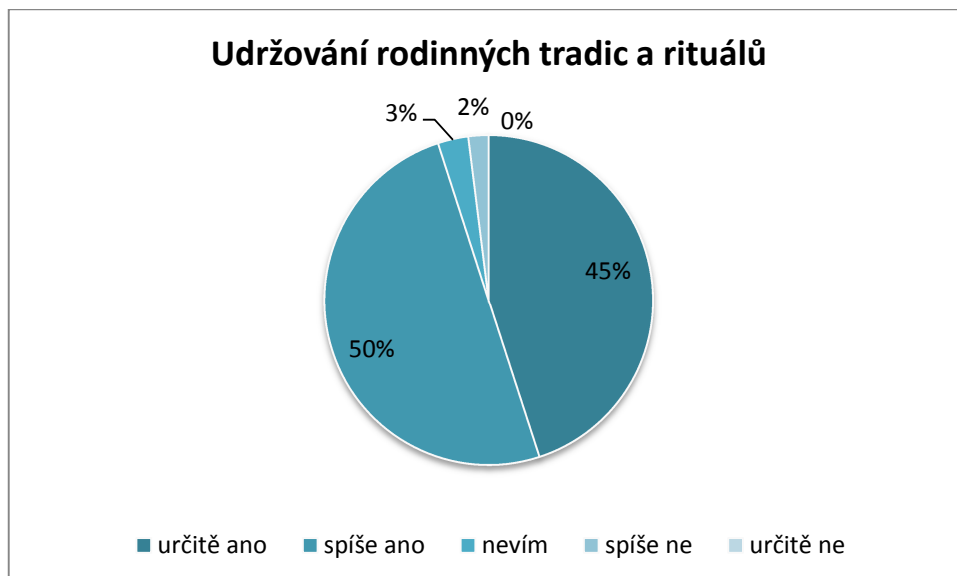

Graf 8. Spokojenost se současným partnerským vztahem.

Vyjádření respondentů k výroková „Volný čas se snažíme maximálně využít pro společné aktivity.“ a „Udržíme rodinné tradice a rituály.“ uvádím ve dvou níže uvedených grafech.

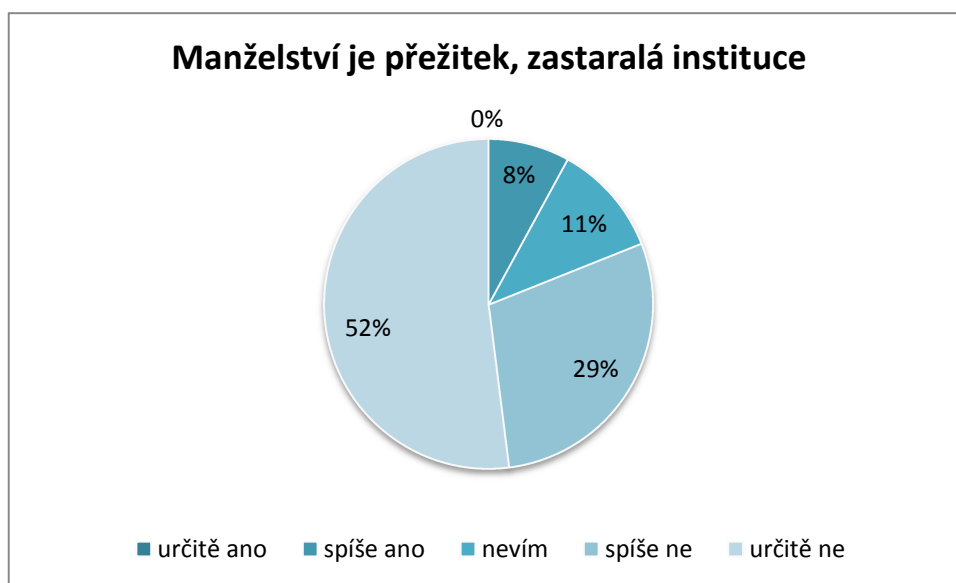

Graf 9. Volný čas a společné aktivity.

Graf 10. Udržování rodinných tradic a rituálů.

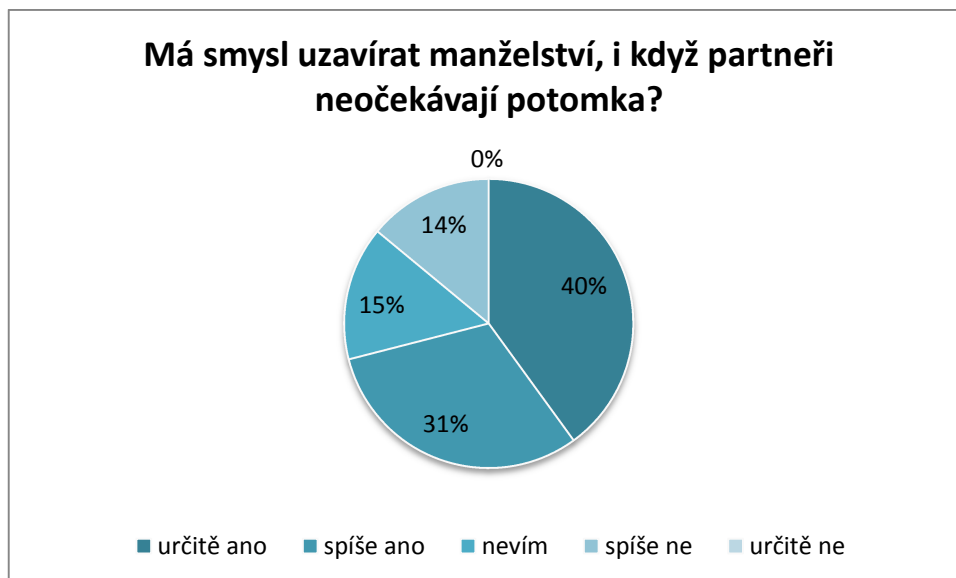
Dotazníková položka č. 10 „Manželství je přežitek, zastaralá instituce.“ směřovala ke zjištění, jaké stanovisko respondenti zaujímají k instituci manželství. Více než polovina dotazovaných se vyjádřila, že manželství určitě není přežitek, zastaralá instituce. Možnost „určitě ano“ nevybral žádný respondent.

Graf 11. Manželství je přežitek, zastaralá instituce.

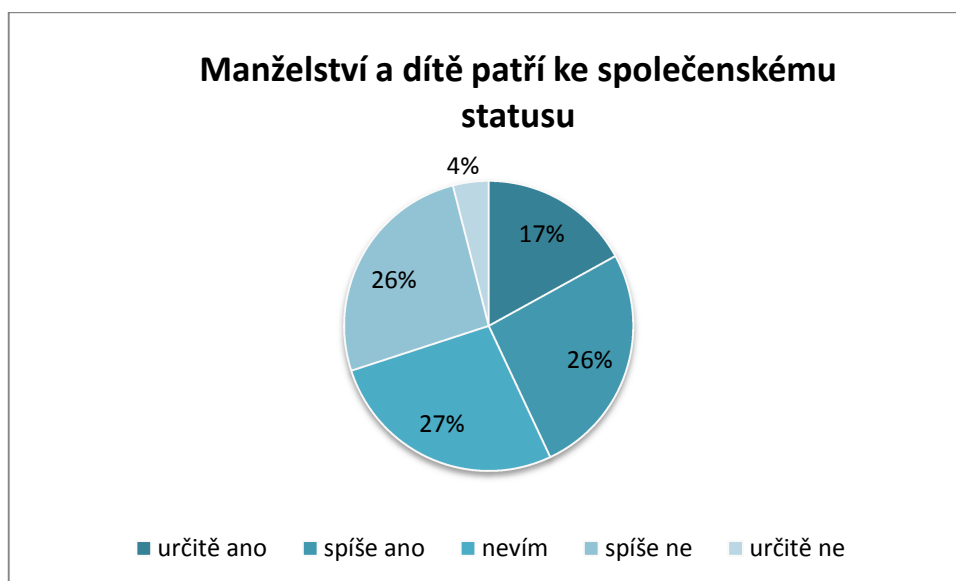
Otázka č. 11 zněla: „Domníváte se, že má smysl uzavírat manželství, i když partneři zatím neočekávají potomka?“. Níže uvedené názory podobně jako v předchozím grafu vypovídají o tom, že manželství má u nás stále vysokou hodnotu. Respondenti se domnívají, že má smysl uzavírat manželství i v případě, že partneři dosud neočekávají potomka. Odpověď „určitě ano“ zvolilo 40 %, „spíše ano“ 31 % a „nevím“ 15 % respondentů. Odpověď „určitě ne“ opět nevyjádřil žádný z dotazovaných.

Graf 12. Smysl uzavírání manželství bez očekávání potomka.

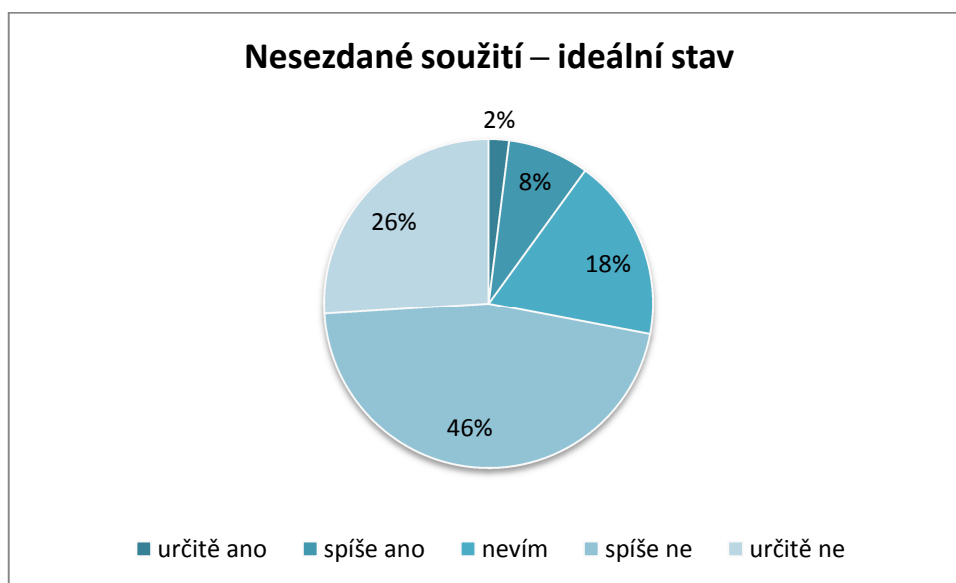
K společenské prestiži některých jedinců v poslední době patří mít manželku/manžela a dítě. Kladu si otázku, zda jsou pro ně děti základní hodnotou, nebo jenom doprovodem úspěšné kariéry, či pomyslným zdoláním životní mety na společenském žebříčku. Jednoznačně odpovědět asi není možné. Jak vyplývá z šetření, získané odpovědi jsou také spíše opatrné (27 % neví), názory „spíše ano“ a „spíše ne“ jsou po 26 %.

Graf 13. Manželství a dítě patří ke společenskému statusu.

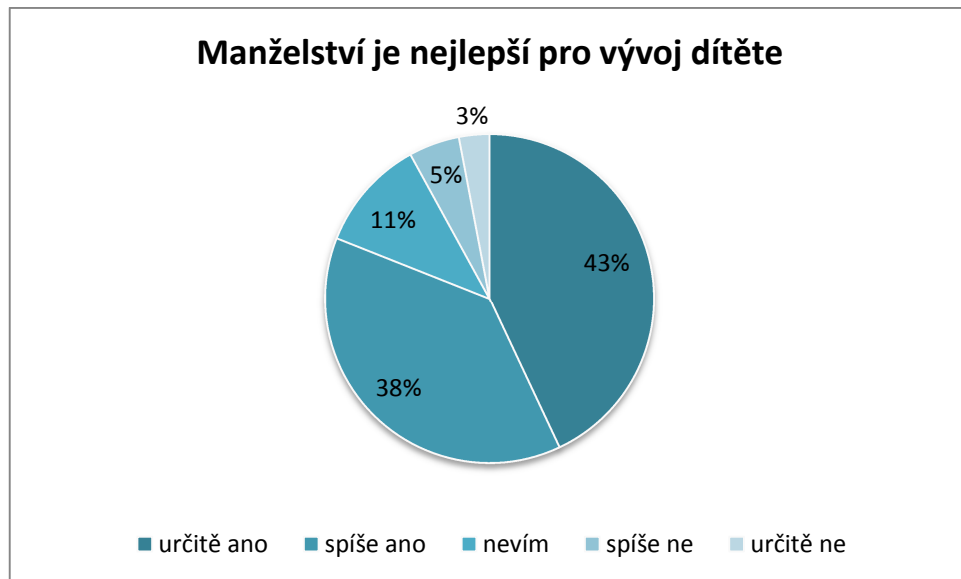
Následující graf vyjadřuje odpovědi k výroku „Nesezdané soužití považuji za ideální stav.“. Odpovědi jsou zajímavé v tom smyslu, že „určitě ano“ uvedlo pouze 2 % a „spíše ano“ 8 % respondentů. Jak ale vyplývá z Grafu 3., v současné době žije v nesezdaném soužití 17 % respondentů.

Můžeme pouze spekulovat, že sice žijí v nesezdaném soužití, ale za ideální stav to pravděpodobně nepovažují.

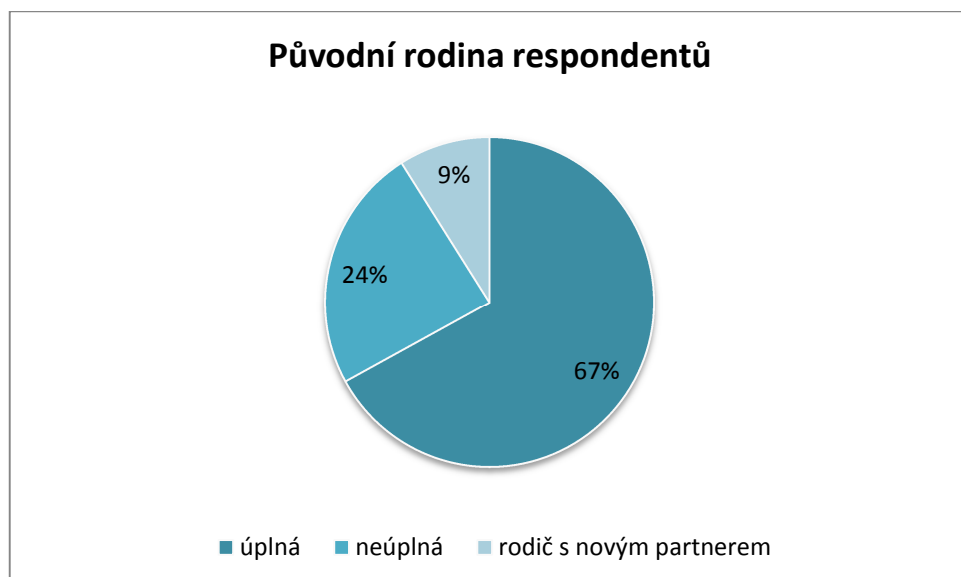
Graf 14. Nesezdané soužití – ideální stav.

K položce, zda je manželství pro budoucí vývoj dítěte to nejlepší, většina dotazovaných uvedla „určitě ano“ (43 %) a 38 % „spíše ano“. Pokud tyto dvě odpovědi sečteme, můžeme konstatovat, že většinovým názorem respondentů je, že pro výchovu dětí je nejvhodnější úplná manželská rodina.

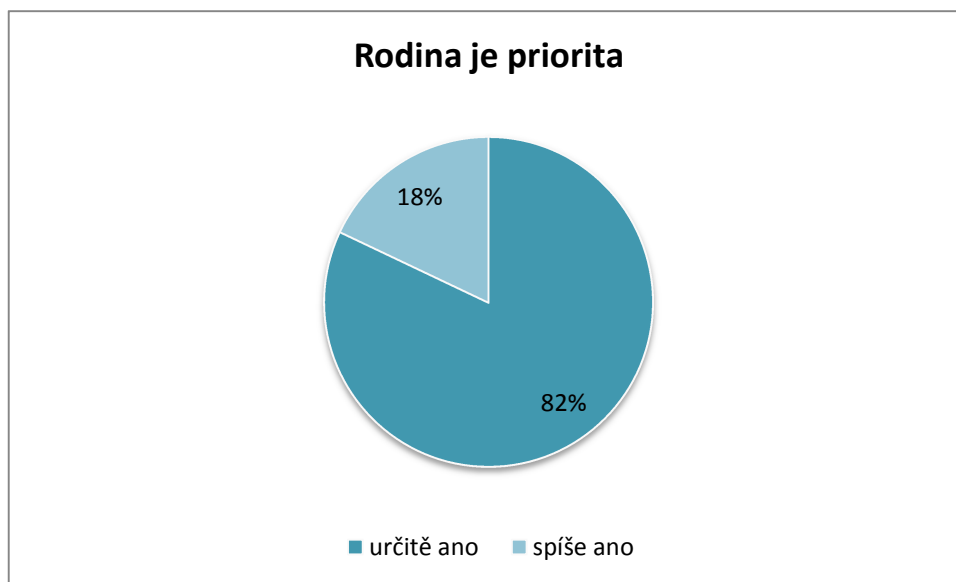
Graf 15. Manželství je nejlepší pro vývoj dítěte.

Na otázku, v jaké rodině respondenti vyrůstali, jsem získala tyto odpovědi: z úplné rodiny pochází většina respondentů (67 %), z neúplné téměř čtvrtina (24 %) a pouhých 9 % respondentů vyrůstalo s rodičem a jeho novým partnerem. Jiná forma soužití nebyla vybrána.

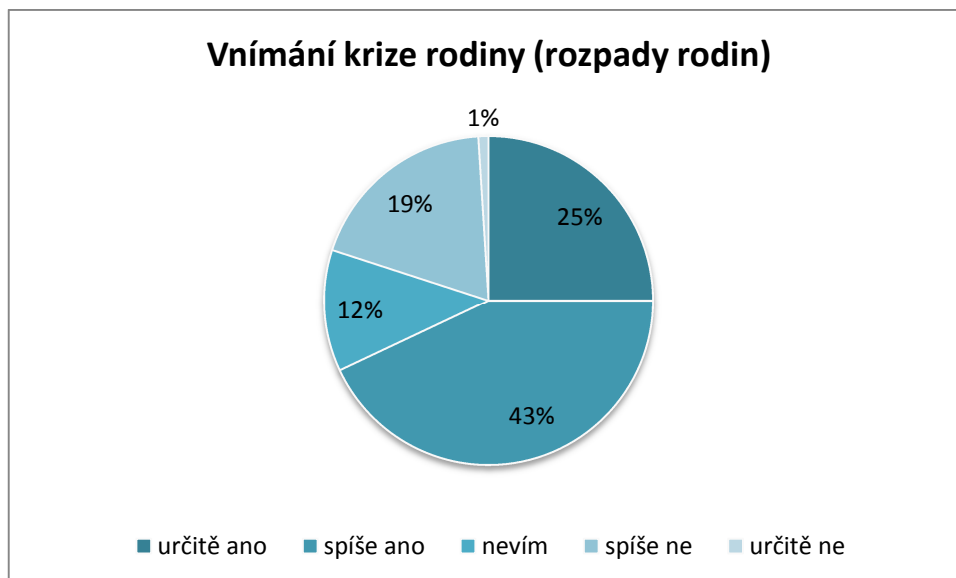
Graf 16. Původní rodina respondentů.

„Rodině přikládám ve svém hodnotovém žebříčku prioritu.“ Tak zněl výrok dotazníkové položky č. 16. Respondenti měli také na výběr z možností „nevím“, „spíše ne“ a „určitě ne“. Žádnou z těchto možností však respondenti nevyužili, proto byly do grafu zaznamenány pouze jejich dvě zvolené odpovědi.

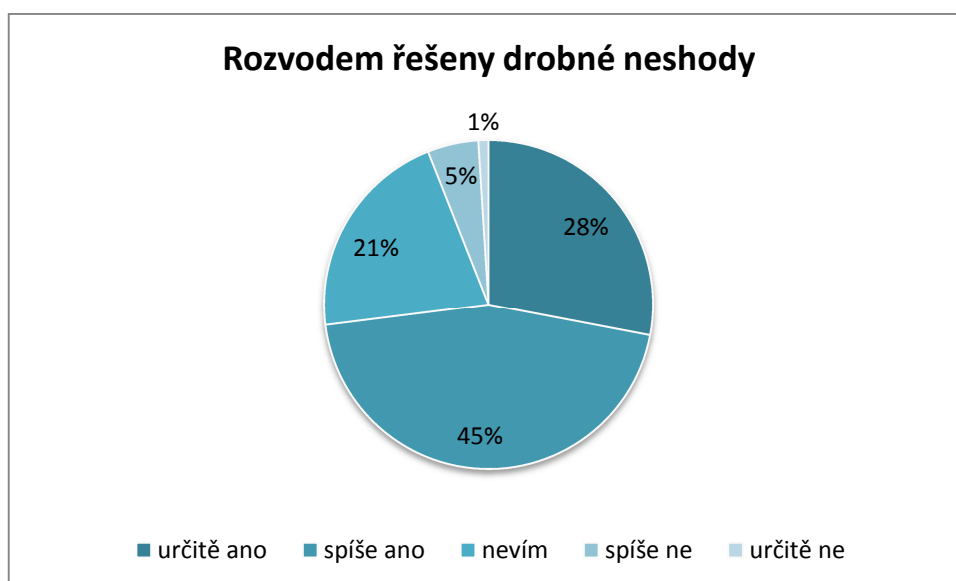

Graf 17. Priorita rodiny.

Dále uvedené grafy (Graf 18. a Graf 19.) vyjadřují názor respondentů na rozvody. V současné době se hodně hovoří o krizi rodin a narůstajících počtech rozpadajících se rodin. Chtěla jsem zjistit, jak respondenti vnímají tuto situaci v rodinách ve svém bližším okolí. Také mě zajímalo, jestli se domnívají, že se v současné době řeší rozvodem i drobné neshody, protože lidé si nejsou schopni odpouštět. U obou otázek se nejvíce respondentů přiklonilo k názoru „spíše ano“ (43 %, respektive 45 %).

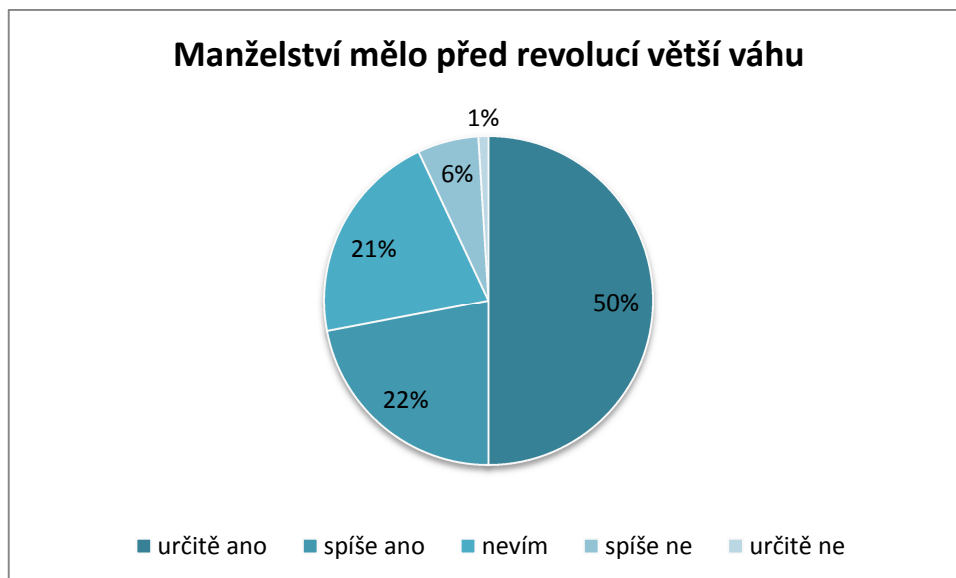

Graf 18. Vnímání krize rodiny.

Graf 19. Rozvodem řešeny drobné neshody.

Z odpovědí uvedených v následujícím grafu vyplývá, že plná polovina dotazovaných je toho názoru, že instituce manželství měla před sametovou revolucí určitě větší váhu než v dnešní době. K názoru „spíše ano“ se přiklání 22 % respondentů. Pouze jeden respondent odpověděl „určitě ne“.

Graf 20. Váha manželství před revolucí.

5.2 Vyhodnocení a interpretace výsledků výzkumu

Primárním cílem výzkumu bylo zjistit, zda lidé, vychovávající děti do 15 let věku, preferují pro jejich výchovu manželství, nebo volí alternativní formy soužití. Z šetření vyplynulo, že instituce manželství má přednost před neformálními partnerskými svazky.

Jako dílčí cíle jsem si stanovila zjistit, kolik dětí žije v rodině, jaký je věk matky při narození prvního dítěte a zda je volný čas využíván pro společné aktivity.

Předmětem kvantitativního výzkumu bylo ověření platnosti či vyvrácení předem stanovených čtyř hypotéz. Platnost tří z nich byla potvrzena, jedna vyvrácena.

Hypotéza H1: Více lidí volí pro výchovu dětí manželství, než jiné formy soužití. Z výzkumu (Graf 3.) jednoznačně vyplynulo, že nejvíce respondentů žije v manželském svazku – 66 % dotazovaných. Tuto hypotézu se **podařilo verifikovat.**

Hypotéza H2: Rodin se dvěma dětmi je více, než rodin s jedním dítětem. K této hypotéze směřovala dotazníková položka 5. Respondenti měli uvést, kolik je v domácnosti dětí. V domácnostech 49 % respondentů jsou dvě děti. Jedináčka má 40 % respondentů. Platnost uvedené hypotézy **byla potvrzena.**

Hypotéza **H3: Více matek rodilo své první dítě ve věku 21 až 25 let, než ve věku 26 až 30 let.** Odpověď jsem hledala v dotazníkové položce 4. Respondenti měli uvést věk matky při narození prvního dítěte. Získané údaje jsem rozdělila do kategorií po pěti letech. Z šetření vyplynulo, že nejvíce žen mělo své první dítě ve věku 26 až 30 let – téměř polovina (49 %), naopak prvorodiček ve věku 21 až 25 let bylo 27 %. Hypotéza se **nepotvrdila, byla vyvrácena.**

Hypotéza **H4: Je více rodin, které využívají volný čas pro společné aktivity než těch, kteří volný čas společně nevyužívají.** K této hypotéze směřovala 8. dotazníková položka. Dotazovaní se měli vyjádřit, zda se volný čas snaží maximálně využít pro společné aktivity. Potěšující je, že 52 % respondentů uvedlo „určitě ano“ a 45 % „spíše ano“, což dohromady činí 97 %. Ve společně tráveném čase mají rodiče možnost výchovy dětí. Jak prokázal výzkum, většina rodin tyto chvíle využívá. Platnost hypotézy **byla potvrzena.**

5.3 Shrnutí výzkumu, diskuse

Domnívám se, že se mi podařilo naplnit jak hlavní cíl bakalářské práce, tak i dílčí cíle. Dotazníkovým šetřením jsem současně chtěla zjistit také názory respondentů na jejich vnímání krize a rozpadů rodiny, jestli je manželství přežitek, zda se domnívají, že má smysl uzavírat manželství, i když partneři zatím neočekávají potomka apod. Proto byly zvoleny i dotazníkové položky týkající se těchto oblastí.

Na základě provedeného výzkumu můžeme z převažujících odpovědí respondentů shrnout:

- Nejvíce respondentů žije v manželství.
- Nesezdané soužití není považováno za ideální stav.
- Nejvíce prvorodiček je v kategorii ve věku od 26 do 30 let.
- Průměrný věk matek při narození prvního dítěte je 26,9 let.
- Volný čas je maximálně využíván pro společné rodinné aktivity.
- Manželství a úplná rodina je nejlepší pro vývoj dítěte.
- Manželství v žádném případě neznamená přežitek a zastaralou instituci.
- Mladí lidé by měli vstupovat do manželství i v případě, že dosud neočekávají potomka.
- Rodině většina respondentů přikládá prioritu.

- Rozvodem jsou řešeny drobné neshody, lidé si nejsou schopni odpouštět.
- Manželství před revolucí mělo větší váhu než v současné době.

Ve zvoleném vzorku většina respondentů pocházela z úplných rodin, velmi malé bylo zastoupení respondentů, kteří vyrůstali v neúplné rodině. Nepodařilo se ověřit, zda existuje souvislost mezi prostředím, ve kterém respondenti vyrůstali, a současným typem soužití, respektive zda ve svých partnerských vztazích opakují vzorce chování ze své původní rodiny.

Při zpracování výzkumu mne překvapilo, že respondentů, žijících v nesezdaném soužití bylo 17 % (Graf 3.) a na otázku, zda považují nesezdané soužití za ideální stav, však jen 2 % vyjádřila názor „určitě ano“ a 8 % respondentů uvedlo „spíše ano“ (Graf 14.). Znamená to snad, že dotazovaní od vztahu očekávají něco jiného, než jejich partner?

Někteří z respondentů uvedli, že žijí v nesezdaném soužití, avšak na otázku, zda manželství je přežitek, zastaralá instituce, odpověděli většinou „určitě ne“ nebo „spíše ne“. Je možné se domnívat, že tito lidé již mají manželství za sebou, avšak stále mu přičítají vysokou hodnotu? Nebo by rádi svůj vztah v budoucnosti legalizovali?

Potěšilo mne, že mezi respondenty byla žena, vysokoškolačka, která do položky týkající se počtu dětí hrdě uvedla, že žije v domácnosti se čtyřmi dětmi.

Souvislost výsledků výzkumu s informacemi o předchozím manželství respondentů nebo to, zda jsou oni sami či jejich partneři biologickými rodiči všech dětí v domácnosti, nemohu hodnotit, protože jsem se těmito intimními otázkami ve svém dotazníku nezabývala. Mohly by být předmětem jiného šetření.

ZÁVĚR

V teoretické části bakalářské práce jsem se zabývala proměnami, jakými prošla česká rodina po změně politického zřízení v listopadu 1989. Před sametovou revolucí byla rodina, děti a rodičovství v popředí pozornosti. V kontextu společenských změn se rodina vyvíjí a mění. Společenský status a vnímání rodiny se zrcadlí ve změnách v rodinném chování, ve výchově dětí, v partnerských vztazích, v životním stylu.

Mladá generace převzala modely chování a myšlení svých západních vrstevníků. Lidem se otevřely dříve netušené příležitosti. Mohou cestovat, studovat doma i v zahraničí, podnikat, realizovat se. O svém budoucím životě si mohou rozhodovat sami. Plánovat nejen kariéru, ale i děti. Změnily se hodnotové preference. Přednost dostává individualizace a uspokojování vlastních potřeb jedince. Trendem dnešní postmoderní společnosti je orientace na výkon, ekonomickou prosperitu a na blaho jednotlivce.

Mladí lidé začali být v partnerských vztazích a rodičovství odlišní oproti generacím svých rodičů a prarodičů. Porevoluční sociální změny se projevují především v poklesu významu rozšířené rodiny, poklesu autority rodičů, ve změně přístupu rodičů k výchově dětí. Dnes méně párů vstupuje do manželství, dochází ke snížení porodnosti, rozvolnění vztahů, nárůstu počtu dětí zrozených mimo manželství, přibývá rozvodů apod.

Cílem praktické části práce bylo zjistit, zda lidé, vychovávající děti do 15 let věku, preferují pro jejich výchovu manželství, nebo volí alternativní formy soužití. Kvantitativní výzkum byl veden metodou dotazníků. Stanovila jsem si čtyři hypotézy. Tři z nich byly potvrzeny, jedna vyvrácena. Z výzkumu jednoznačně vyplynulo, že respondenti žijí v manželském svazku.

Výzkum probíhal na malém výběrovém vzorku, proto výsledkům drobného šetření nelze přisuzovat obecnou platnost, jsou jen dílčím ukazatelem. Respondenti byli příslušníky střední společenské třídy, která vyznává tradiční hodnoty a ve svých partnerských vztazích opakuje vzorce chování ze své původní rodiny. Většina respondentů pochází z úplných rodin a jejich rodiče prožili větší část svého života před a bezprostředně po návratu ke svobodě. Můžeme usuzovat, že svým dětem rodiče vštěpovali hodnoty jako manželství, rodina, děti, ctění tradic, vytyčování si cílů v životě apod.

Je nesporné, že právě rodina má na dítě ten největší a rozhodující vliv. Jako malá sociální skupina si rodina zachovává pozici jako útočiště před světem. Pro zdravý vývoj dítěte je důležité, aby vyrůstalo v **úplné a funkční rodině**. Není až tak podstatné, zda jeho rodiče svůj vztah zpečetili svatbou, či preferují jiný **kvalitní trvalý vztah**. Rodina, respektive úplná rodina, je nejdůležitějším činitelem, ovlivňujícím vývoj dítěte. Formování osobnosti je bezprostředním odrazem kvality rodinného působení.

Na závěr lze uvést, že v kontextu společenských změn rodina neztratila nic na svém významu. Naopak se zdá, že v současné době rodina nabývá znovu na důležitosti, je jí přikládána větší váha, než bezprostředně po změně politického režimu v roce 1989. Dnešní rodina se mění, zřejmě již nebude taková jako dříve, ale přežije.

Tato práce je určena široké veřejnosti, všem, kteří se o problémy současné české rodiny zajímají a její budoucí směřování a společenský význam jim není lhostejný. Výsledky drobného výzkumu by mohly být použity třeba jako materiál pro školy k výukovým programům zabývajících se přípravou dětí k rodičovství.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BERTINI, Kristine. *Sendvičová rodina: souběžná péče o malé děti a seniory*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013, s. 82. ISBN 978-80-262-0478-7.
- [2] BIDDULPH, Steve. *Tajemství výchovy šťastných dětí*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2006. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7367-184-0.
- [3] DOBSON, James C. *Výchova dětí*. 1. vyd. Brno: Nová naděje, 1995. ISBN 80-901726-4-4.
- [4] DOBSON, James C. *Zdravá rodina*. 1. vyd. Brno: Nová naděje, 1994. ISBN 80-901726-0-1.
- [5] DRÁPAL, Dan. *Vztahy, sex, rodina: velký rozvrat a cesta k obnově*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2013. ISBN 978-80-7255-304-4.
- [6] FIALOVÁ, Ludmila. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-87-7.
- [7] GAVORA, Peter. *Výzkumné metody v pedagogice: příručka pro studenty, učitele a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1996. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-15-X.
- [8] GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2798-1.
- [9] GOODY, Jack. *Proměny rodiny v evropské historii: historicko-antropologická esej*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. Utváření Evropy. ISBN 80-7106-396-7.
- [10] HAMPLOVÁ, Dana. *Děti na psí knížku?: mimomanželská plodnost v ČR*. Vyd. 1. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2007. ISBN 978-80-7330-128-6.

- [11] KABÁTOVÁ, Michaela. Rodičky stárnou: mají dítě až ve třiceti. *Lidové noviny*, 26 March 2016. ISSN 0862-5921.
- [12] KOHOUTOVÁ, Iva a Ondřej Nývlt. Rodina a statistika. *Český statistický úřad*. [online]. 9.4.2014 [cit. 2016-03-28].
Dostupné z: <http://www.slideshare.net/statistickyurad/rodina-a-statistika-2014>
- [13] KOUCKÁ, Pavla. *Zdravý rozum ve výchově: uvolněné rodičovství v hektické době*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0614-9.
- [14] KOVAŘÍK, Jiří a Petr ŠMOLKA. *Současná rodina: problémy - konstanty - proměny - naděje*. Praha: Asociace manželských a rodinných poradců ČR, 1996. ISBN neuvedeno.
- [15] KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
- [16] KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [17] KRAUS, Blahoslav. *Životní styl současné české rodiny*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-544-8.
- [18] MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Vyd. 2. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, n. p., 1989. ISBN neuvedeno.
- [19] MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-19-9.
- [20] MLČÁK, Zdeněk. *Vybrané kapitoly z psychologie manželství a rodiny*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, 1996. Učební texty Ostravské univerzity. ISBN 80-7042-452-4.

- [21] MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Ilustrace Vladimír Jiránek. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-58-X.
- [22] MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. Základy sociologie. ISBN 80-86429-05-9.
- [23] MOŽNÝ, Ivo. *Moderní rodina: (mýty a skutečnosti)*. Vyd. 1. Brno: Blok, 1990. ISBN 80-7029-018-8.
- [24] *Národní zpráva o rodině*. Praha: MPSV, 2004.
- [25] PLAŇAVA, Ivo. *Manželství a rodiny: struktura, dynamika, komunikace*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-039-2.
- [26] PREKOP, Jirina. *Jak být dobrým rodičem: krůpěje výchovných moudrostí*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2001. Pro rodiče. ISBN 80-247-9063-7.
- [27] SATIR, Virginia. *Kniha o rodině*. 1. vyd. Praha: Institut Virginie Satirové, 1994. ISBN 80-901325-0-2.
- [28] SAUZÈDE, Jean-Paul a Anne SAUZÈDE-LAGARDE. *Spokojené soužití v nové rodině*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-295-9.
- [29] SINGLY, François de. *Sociologie současné rodiny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-249-1.
- [30] SIROVÁTKA, Tomáš a Ondřej HORA (eds.). *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Vyd. 1. Boskovice: Fakulta sociálních studií (Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti) Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Albert, 2008. ISBN 978-80-7326-140-5.
- [31] SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8.

- [32] ŠŤASTNÁ, Anna. *Neúplné rodiny v České republice a ve vybraných evropských zemích*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2009. ISBN 978-80-7416-038-7.
- [33] *Velký sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-310-5.
- [34] VÍTEK, Karel. *Problémy manželské rovnováhy: východiska rozvodové prevence*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1985. Sociologická knihnice. ISBN neuvedeno.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

- aj. A jiné.
- apod. A podobně.
- atd. A tak dále.
- ČR Česká republika.
- ČSÚ Český statistický úřad.
- č. Číslo.
- EU Evropská unie.
- obr. Obrázek.
- tzv. Takzvaně.
- % Procento.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1. Podíl mladých lidí žijících u rodičů a samostatně žijících v ČR.	41
Obr. 2. Mladí lidé a nesezdaná soužití v ČR.	42
Obr. 3. Děti do 15 let vyrůstající s jedním rodičem v ČR.	42
Obr. 4. Typy domácností s dětmi do 18 let v zemích EU.	43
Obr. 5. Mladí lidé žijící s rodiči v zemích EU.	43
Obr. 6. Rodičky stárnou.	44

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1. Pohlaví respondentů.	50
Graf 2. Vzdělání respondentů.	51
Graf 3. Formy žití a soužití.	51
Graf 4. Věk matky při narození prvního dítěte.	52
Graf 5. Aktuálně máme jedno dítě a plánujeme.	53
Graf 6. Aktuálně máme dvě děti a plánujeme.	53
Graf 7. Aktuálně máme tři a více dětí a plánujeme.	54
Graf 8. Spokojenost se současným partnerským vztahem.	54
Graf 9. Volný čas a společné aktivity.	55
Graf 10. Udržování rodinných tradic a rituálů.	55
Graf 11. Manželství je přežitek, zastaralá instituce.	56
Graf 12. Smysl uzavírání manželství bez očekávání potomka.	57
Graf 13. Manželství a dítě patří ke společenskému statusu.	57
Graf 14. Nesezdané soužití – ideální stav.	58
Graf 15. Manželství je nejlepší pro vývoj dítěte.	59
Graf 16. Původní rodina respondentů.	59
Graf 17. Priorita rodiny.	60
Graf 18. Vnímání krize rodiny.	61
Graf 19. Rozvodem řešeny drobné neshody.	61
Graf 20. Váha manželství před revolucí.	62

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Vyplňte prosím pouze v případě, že žijete v domácnosti alespoň s jedním dítětem ve věku do 15 let.

Vážená paní, vážený pane,

obracím se na Vás s prosbou o vyplnění položek dotazníku. Studuji obor Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Získané údaje budou podkladem pro mou bakalářskou práci. Cílem dotazníkového průzkumu je současný pohled lidí na rodinu a manželství. Dotazník je absolutně anonymní a údaje budou použity pouze k uvedenému účelu. Vyplnění Vám zabere maximálně 10 minut Vašeho času. Zvolené odpovědi prosím označte křížkem a kde je prostor, prosím doplňte.

Děkuji za spolupráci.

Hana Buršíková

1. Vaše pohlaví a rok narození:

žena .....

muž .....

2. Dosažené vzdělání:

základní

středoškolské

vysokoškolské

3. Žiji:

sama, sám s dítětem (dětmi)

v manželství

v nesezdaném soužití

jiné – prosím uveďte .....

4. Prosím uveďte:

žena - Váš věk při narození prvního dítěte .....

muž – věk matky při narození prvního dítěte.....

5. V domácnosti je:

jedno dítě

dvě děti

tři a více dětí

6. Do budoucna plánuji:

další dítě již neplánuji

jedno další dítě

dvě a více dalších dětí

7. Jsem spokojen(a) s partnerským vztahem, ve kterém v současné době žiji.

Určitě ano

Spíše ano

Nevím

Spíše ne

Určitě ne

8. Volný čas se snažíme maximálně využít pro společné aktivity.

Určitě ano Spíše ano Nevím Spíše ne Určitě ne

9. Udržíme rodinné tradice a rituály.

Určitě ano Spíše ano Nevím Spíše ne Určitě ne

10. Manželství je přežitek, zastaralá instituce.

Určitě ano Spíše ano Nevím Spíše ne Určitě ne

11. Domníváte se, že má smysl uzavírat manželství, i když partneři zatím neočekávají potomka?

Určitě ano Spíše ano Nevím Spíše ne Určitě ne

12. Mít manžela (manželku) a dítě patří v současné době ke společenskému statusu.

Určitě ano Spíše ano Nevím Spíše ne Určitě ne

13. Nesezdané soužití považují za ideální stav.

Určitě ano Spíše ano Nevím Spíše ne Určitě ne

14. Manželství je pro budoucí vývoj dítěte to nejlepší.

Určitě ano Spíše ano Nevím Spíše ne Určitě ne

15. V jaké rodině jste vyrůstal(a):

úplně, s oběma rodiči

neúplně, s rozvedeným, ovdovělým, svobodným rodičem

s rodičem a jeho novým partnerem

jiné – prosím uveďte.....

16. Rodině přikládám ve svém hodnotovém žebříčku prioritu.

Určitě ano Spíše ano Nevím Spíše ne Určitě ne

17. Pozoruji krizi rodiny (rozpady rodin) ve svém bližším okolí – příbuzní, přátelé.

Určitě ano Spíše ano Nevím Spíše ne Určitě ne

18. V současné době se řeší rozvodem i drobné neshody, lidé si nejsou schopni odpouštět.

Určitě ano Spíše ano Nevím Spíše ne Určitě ne

19. Manželství mělo před sametovou revolucí větší váhu.

Určitě ano Spíše ano Nevím Spíše ne Určitě ne

20. Pokud žena touží po dítěti a „pořídí“ si ho sama bez partnera, není na tom nic špatného.

Určitě ano Spíše ano Nevím Spíše ne Určitě ne

Děkuji za Váš čas a pozornost.